

Länsstyrelsen
i Jönköpings län

Meddelande nr 2023:06

Åtgärdsprogram Hälsans miljömål 2023-2027

Meddelande	nummer 2023:06
Referens	Elisabeth Johansson och Moa Lindvert, enheten för ekologisk hållbarhet, Samhällsavdelningen. Mars 2023
Kontaktperson	Elisabeth Johansson och Moa Lindvert, miljömålssekreteriatet Länsstyrelsen i Jönköpings län miljomal.jonkoping@lansstyrelsen.se
Webbplats	www.lansstyrelsen.se/jonkoping
Fotografier	Mostphotos.com
ISSN	1101-9425
ISRN	LSTY-F-M—23/06--SE

© Länsstyrelsen i Jönköpings län 2023

Förord

Åtgärdsprogram Hälsans miljömål ska bidra till att nå nationella miljö kvalitetsmålen och de globala målen för hållbar utveckling i Agenda 2030 i länet. Åtgärdsprogrammet omfattar miljö kvalitetsmålen Frisk luft, Giftfri miljö, Skyddande ozonskikt, Säker strålmiljö och God bebyggd miljö samt berör flera av målen i Agenda 2030.

Det regionala åtgärdsprogrammet för miljömålen samlar ihop arbetet mot miljö kvalitetsmålen och miljö dimensionen av Agenda 2030 i Jönköpings län. Åtgärder i åtgärdsprogrammet kompletterar annat miljö arbete som pågår bland länets aktörer. Trots det omfattande miljö arbete som pågår nås inte målen. Hela samhället behöver öka takten i miljö arbetet. En omställning behövs till ett mer hållbart och cirkulärt samhälle om vi ska nå uppsatta mål.

Åtgärdsprogram Hälsans miljömål 2023-2027 pekar ut fyra fokusområden, vilka bedöms som särskilt viktiga för att möta utmaningarna och visar var det krävs extra insatser för att nå berörda miljö mål och globala hållbarhetsmål i länet. Inom varje fokusområde beskriver vilka utmaningar som finns och vilka åtgärder som behövs i länet för att möta dessa utmaningar.

De fyra åtgärdsområden i programmet är:

1. Giftfri miljö
2. Hållbar produktion och konsumtion
3. Livsmiljöer för god hälsa
4. Hållbara städer och samhällen

Åtgärdsprogrammet har tagits fram av Länsstyrelsen i Jönköpings län i nära samverkan med andra aktörer i länet. Genom att olika aktörer samverkar med varandra får åtgärder större genomslag och arbetet effektiviseras.

Vi vill tacka för era insatser och engagemang i framtagandet av åtgärdsprogrammet, utan engagemanget hade det inte varit möjligt.

Helena Jonsson

Innehållsförteckning

Förord	3
Sammanfattning	5
Åtgärder samlad lista.....	6
Inledning	7
Fokusområde: En giffri miljö.....	15
Fokusområde: Hållbar konsumtion och produktion	32
Fokusområde: Livsmiljöer för en god hälsa.....	41
Fokusområde: Hållbara städer och samhällen.....	51
Bilagor	64
Bilaga 1: Åtaganden per åtgärd.....	65
Bilaga 2. Åtgärder listade efter aktör.....	66
Bilaga 3. Nuläge och analys Hälsans miljömål- Underlag för prioriterade områden i åtgärdsprogram Hälsans miljömål.	67

Sammanfattning

Syftet med Åtgärdsprogram Hälsans miljömål är att bidra till att nå nationella miljömål och de globala målen för hållbar utveckling i Agenda 2030 i länet.

Åtgärdsprogrammet kommer gälla under åren 2023 till 2027 och berör främst miljö kvalitetsmålen frisk luft, giftfri miljö, skyddande ozonskikt, säker strålmiljö samt god bebyggd miljö. Dessutom berörs ett flertal mål i Agenda 2030.

Förslaget till åtgärdsprogram har tagits fram av Länsstyrelsen i Jönköping i samverkan med aktörer i länet utifrån regionala utmaningar och förutsättningar.

Åtgärdsprogrammet innehåller 19 förslag på åtgärder som kan genomföras av aktörer verk-samma i Jönköpings län. Åtgärderna redovisas i följande fokusområden, vilka bedöms som särskilt viktiga för att möta utmaningarna för Hälsans miljömål.

5. Giftfri miljö
6. Hållbar produktion och konsumtion
7. Livsmiljöer för god hälsa
8. Hållbara städer och samhällen

Åtgärder samlad lista

Giffri miljö

Nummer	Åtgärdsnamn	Ansvarig aktör
1	Öka kunskapen om handlingsplaner för förorenade områden	Länsstyrelsen, kommunerna
2	Inventera och riskklassa förorenade områden	Länsstyrelsen, kommunerna
3	Genomföra undersökningar av potentiellt förorenade områden	Länsstyrelsen, kommunerna
4	Arbeta med efterbehandlingsåtgärder av förorenade områden	Länsstyrelsen, kommunerna
5	Fasa ut farliga kemikalier	Länsstyrelsen, kommunerna
6	Bilda regional samverkansgrupp kemikalier	Länsstyrelsen, Kommunerna
7	Minimera mängden kemiska produkter i den egna verksamheten	Kommuner, Region Jönköpings län, Länsstyrelsen

Hållbar konsumtion och produktion

Nummer	Åtgärdsnamn	Ansvarig aktör
8	Ställa kemikaliekraV i upphandling	Kommuner, Region Jönköpings län
9	Minska avfallsmängderna och främja cirkularitet	Samtliga aktörer

Hållbar konsumtion och produktion

Nummer	Åtgärdsnamn	Ansvarig aktör
10	Etablera hälsofrämjande utomhusmiljöer på förskole- och skolgårdar	Länsstyrelsen, Kommunerna*, Region Jönköpings län
11	Etablera platser för tätortsnära odling	Kommunerna
12	Öka kunskap om småskalig vedeldning i områden där det förekommer	Kommunerna
13	Främja fysisk aktivitet i städer och samhällen	Kommunerna

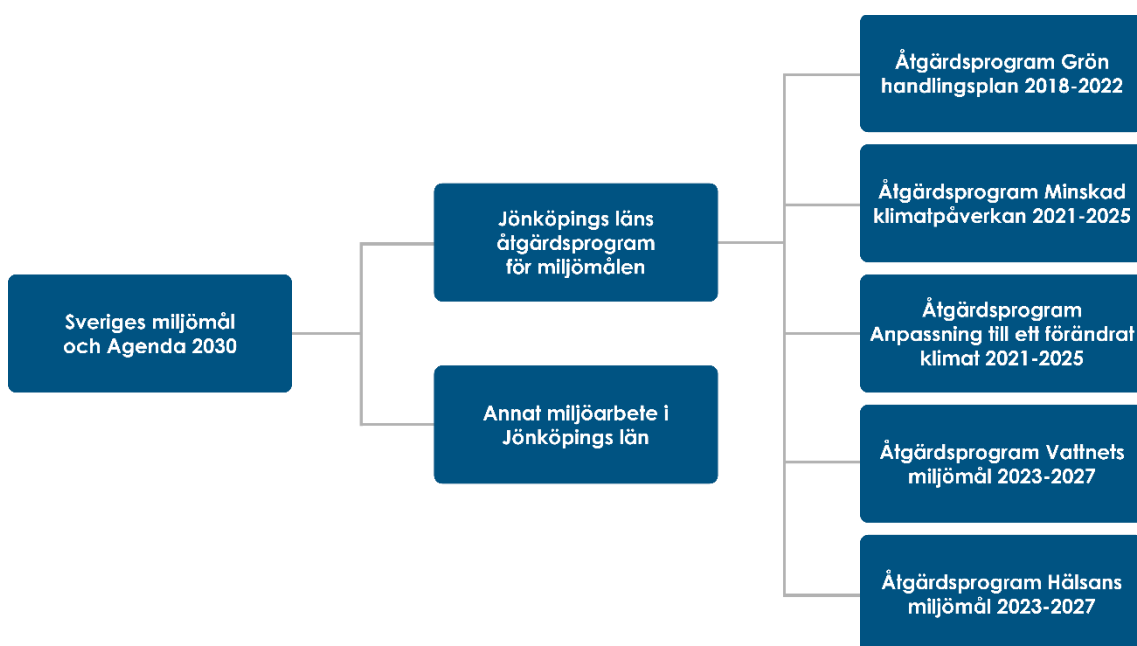
Hållbara städer och samhällen

Nummer	Åtgärdsnamn	Ansvarig aktör
14	Etablera attraktiva allmänna platser för unga	Kommunerna
15	Underlätta för att integrera social hållbarhet i fysisk planering	Länsstyrelsen
16	Etablera kulturmiljösamverkan Jönköpings län	Länsstyrelsen, kommunerna
17	Upprätta regionala etappmål för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse	Länsstyrelsen, kommunerna
18	Aktualisera underlag för kulturmiljövärden	Kommunerna*, Länsstyrelsen
19	Skydda särskilt värdefull kulturmiljö	Kommunerna, Länsstyrelsen

Inledning

Det övergripande målet för miljöarbetet i Sverige är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta. De nationella miljö kvalitetsmålen fungerar som riktmärken för miljöarbetet i Sverige på nationell, regional och lokal nivå.

I Jönköpings län finns fem olika åtgärdsprogram för miljömålen. Åtgärdsprogrammen är tematiska och berör olika miljö mål. Åtgärdsprogrammen bildar en helhet som tillsammans med annat miljöarbete i länet bidrar till att nå miljömålen och de målen för hållbar utveckling i Agenda 2030. Arbetet är en möjlighet att samla aktörerna och gemensamt komma fram till prioriterade åtgärder som länet kan samlas kring. Åtgärdsprogrammen gäller parallellt och revideras vid olika tidpunkter. Det nya åtgärdsprogrammet Hälsans miljö mål ska gälla mellan åren 2023 och 2027 och ersätter Åtgärdsprogram Hälsans miljö mål 2016-2021.

Figur 1: Kopplingen mellan nationella miljömålen och Agenda 2030 och länets åtgärdsprogram

Syfte, mål och avgränsningar

Syftet med åtgärdsprogrammet är öka förutsättningar för att förbättra miljötilståndet i länet. Programmet ska även ge vägledning och stöd för prioritering av insatser i regionala och lokala miljömålsarbetet för att nå de berörda miljökvalitetsmålen samt de globala målen för hållbar utveckling i Agenda 2030.

Åtgärdsprogrammet ska leda till kraftfulla åtgärder som genomförs i samverkan av aktörer i länet.

Länsstyrelsens uppdrag

Länsstyrelsens uppdrag är att verka för att miljökvalitetsmålen nås på regional nivå, en del i detta är att utveckla, samordna och genomföra regionala åtgärdsprogram. Länsstyrelsen ska bland annat samordna det regionala mål- och uppföljningsarbetet. Länsstyrelsen har också en viktig roll i att verka för att genomföra Agenda 2030 på regional nivå. För att få ett större genomslag för agendan samverkar Länsstyrelsen med andra aktörer. Att integrera Agenda 2030 de regionala åtgärdsprogrammen är en del av det regionala arbetet för nå de globala hållbarhetsmålen.

Avgränsningar och kopplingar till andra styrande dokument

Hälsans miljömål berör många olika sakområden och flera av dessa områden finns också med i andra styrdokument som rör aktörer i Jönköpings län. Vissa områden som nämns i fokusområdena berör åtgärder i andra åtgärdsprogram och handlingsplaner.

Åtgärdsprogrammet Hälsans miljömål är ett av fem åtgärdsprogram för miljömålen i länet. Övriga åtgärdsprogram är:

- Åtgärdsprogram Vattnets miljömål 2023-2027
- Grön handlingsplans åtgärdsprogram 2018-2022
- Åtgärdsprogram Anpassning till ett förändrat klimat 2021-2025
- Åtgärdsprogram Minskad klimatpåverkan 2021-2025

Det finns flera överlappningar och kopplingar mellan de olika åtgärdsprogrammen. Några av åtgärder i detta åtgärdsprogram kan med fördel genomföras i samverkan med åtgärder i de andra programmen.

Hälsans miljömål har även koppling till många andra styrdokument och målsättningar på såväl nationell som regional nivå. I listan nedan finns några exempel.

- Regional utvecklingsstrategi¹
- Regional livsmedelsstrategi²
- Klimat- och energistrategi för Jönköpings län³
- Strategi och handlingsplan för jämlik hälsa i Jönköpings län⁴
- Sveriges strategi och handlingsplan för cirkulär ekonomi⁵
- Nationella folkhälsopolitiska mål⁶
- Friluftslivspolitiska målen⁷
- Sveriges mål om att genomföra Agenda 2030⁸

Sveriges miljömål

I Sverige finns 16 nationella miljö kvalitetsmål och ett övergripande generationsmål. Det övergripande målet för svensk miljöpolitik är att de stora miljöproblemen ska vara lösta till år 2030 (till år 2050 för Begränsad klimatpåverkan).

Syftet med miljömålssystemet är att få ett strukturerat miljöarbete med en systematisk uppföljning av miljöpolitiken. Miljömålen gäller alla och ska tillämpas på alla nivåer i det svenska samhället.

Miljömålssystemet består av tre sorters mål:

- Generationsmålet anger den allmänna inriktningen på miljöarbetet.
- Miljö kvalitetsmålen beskriver den kvalitet vi vill att miljön ska ha 2030. Till varje mål finns ett antal preciseringar som förtydligar vad miljö kvalitetsmålet innebär. Preciseringarna är viktiga som vägledning för arbetet med miljö kvalitetsmålen och vid uppföljningen av om de nås.
- Etappmålen är mer inriktade på åtgärder i stället för att beskriva miljö tillståndet. Etappmålen är inte uppdelade per miljö kvalitetsmål. De flesta etappmål riktar sig till nationella myndigheter. Etappmålen beslutas i olika omgångar och har olika mål år.

¹ [Regional utvecklingsstrategi](#)

² [Regional livsmedelsstrategi](#)

³ [Klimat- och energistrategi för Jönköpings län](#)

⁴ [Strategi och handlingsplan för jämlik hälsa i Jönköpings län](#)

⁵ [Sveriges strategi och handlingsplan för cirkulär ekonomi](#)

⁶ [Nationella folkhälsopolitiska mål](#)

⁷ [Friluftslivspolitiska målen](#)

⁸ [Sveriges mål om att genomföra Agenda 2030](#)

Generationsmålet lyder: "Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser."

Generationsmålet innebär att förutsättningarna för att lösa miljöproblemen ska nås inom en generation. Miljöpolitiken ska fokusera på att:

- Ekosystemen har återhämtat sig, eller är på väg att återhämta sig, och deras förmåga att långsiktigt generera ekosystemtjänster är säkrad.
- Den biologiska mångfalden och natur- och kulturmiljön bevaras, främjas och nyttjas hållbart.
- Människors hälsa utsätts för minimal negativ miljöpåverkan samtidigt som miljöns positiva inverkan på människors hälsa främjas.
- Kretsloppen är resurseffektiva och så långt som möjligt fria från farliga ämnen.
- En god hushållning sker med naturresurserna.
- Andelen förnybar energi ökar och att energianvändningen är effektiv med minimal påverkan på miljön. Konsumtionsmönstren av varor och tjänster orsakar så små miljö- och hälsoproblem som möjligt.

Information om arbetet för miljömålen finns på webbplatsen Sveriges miljömål⁹.

Åtgärdsprogrammet Hälsans miljömål berör främst miljö kvalitetsmålen Frisk luft, Giftfri miljö, Skyddande ozonskikt, Säker strålmiljö och God bebyggd miljö.

Figur 2: Sveriges miljömål: Illustration: Tobias Flygar

⁹ [Sveriges miljömål \(sverigesmiljomal.se\)](https://sverigesmiljomal.se)

Globala målen för hållbar utveckling i Agenda 2030

Agenda 2030 är världens gemensamma agenda för omställning till ett hållbart samhälle. Det övergripande syftet med Agenda 2030 är att arbeta samlat för en hållbar utveckling ur socialt, miljömässigt och ekonomiskt perspektiv. För att ringa in särskilt viktiga områden och utmaningar innehåller agendan 17 mål och till dem hör 169 delmål som världens länder har enats om.

Alla länder och alla aktörer i samhället är viktiga för att genomföra Agenda 2030 och tillsammans jobba för att nå målen om hållbar utveckling. I Sverige arbetar vi med den miljömässiga dimensionen av Agenda 2030 genom arbetet med miljömålen. Problemen är i många fall globala, men lösningarna är ofta lokala och aktörer i länet har en betydelsefull roll i att bidra till Sveriges arbete med Agenda 2030 och hållbar utveckling.

Åtgärdsprogram Hälsans miljömål relaterar främst till mål 1: ingen fattigdom, mål 3; hälsa och välbefinnande, mål 4: god utbildning för alla, mål 8: anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt, mål 9; hållbar industri, innovationer och infrastruktur, mål 10: minska ojämlikhet, mål 11: hållbara städer och samhällen, mål 12: hållbar konsumtion och produktion, mål 13: bekämpa klimatförändringar, mål 15: ekosystem och biologisk mångfald och mål 17: genomförande och globalt partnerskap

Figur 3: Illustration över de globala målen för hållbar utveckling i Agenda 2030

Framtagande och process

Framtagandet av det nya åtgärdsprogrammet påbörjades under våren 2021 genom framtagandet av en omvärlds- och nulägesanalys, se bilaga 2. Länsstyrelsen anordnade sedan workshop med deltagare från berörda aktörer, till exempel kommunerna, kommunala bolag, Region Jönköpings län och föreningar, för att utifrån utmaningarna i nulägesanalysen identifiera de områden som bör vara prioriterade för åtgärder i länet. Underlagen från workshopen användes för att ta fram fyra fokusområden.

1. Giftfri miljö
2. Hållbar produktion och konsumtion
3. Livsmiljöer för god hälsa
4. Hållbara städer och samhällen

Arbetsgrupper med representanter från berörda aktörer tillsattes under hösten 2021. Arbetsgrupperna har tagit fram åtgärder utifrån fokusområdena och dess utmaningar. I arbetsgrupperna har representanter från kommunerna, Region Jönköpings län Naturskyddsföreningen, June avfall och LRF medverkat.

Länsstyrelsens ambition med arbetet var att få en hög kompetens och bred representation från olika aktörer i länet. Genom den breda representationen vill Länsstyrelsen att programmet ska bli väl förankrat för att skapa samordningsvinster och bättre effektivitet i arbetet för att nå miljömålen. Arbetsgruppernas uppgift var att ta fram åtgärder som kräver flera aktörers gemensamma kunskap och samverkan, får mer effekt av att genomföras av flera aktörer samtidigt samt sker inom eftersatta områden.

Uppföljning

Åtgärderna i åtgärdsprogrammet följs varje år upp av Länsstyrelsen. Respektive aktör gör en bedömning av hur långt man kommit. Uppföljningen sker i åtgärdswebben¹⁰, som är ett offentligt webbverktyg för uppföljning och redovisning av länens regionala åtgärdsprogram för miljömål.

Uppföljningen av genomförandet av respektive åtgärd bedöms, av respektive aktör, enligt en genomförandegrad. En vägledning för bedömning av genomförandegraden finns för alla respektive åtgärd.

G: Åtgärden är genomförd helt, eller i huvudsak, alternativt pågår kontinuerligt.

H: Åtgärden är genomförd till hälften eller mer.

P: Åtgärden är påbörjad men ej genomförd till hälften.

E: Åtgärden är ej påbörjad.

Ej relevant: Åtgärden är ej relevant.

¹⁰ www.åtgärdswebben.se

Uppföljningen omfattar även en kort beskrivning av vad som gjorts. Länsstyrelsen gör en sammanställning och analys av åtgärdsuppföljningen som publiceras på vår webbplats. I åtgärdswebben kan varje aktör själv göra utdrag för att sammanställa sina egna men även länets resultat i det format som passar varje aktör.

Halvtidsavstämning

Länsstyrelsen planerar att göra en halvtidsavstämning när halva programperioden är genomförd. Halvtidsavstämningen ska ge svar på vilka åtgärder som kan kräva fler insatser och varför samt om några åtgärder behöver justeras eller ska strykas. Översynen av åtgärderna sker i dialog med berörda aktörer.

Läshänvisning

Åtgärdsprogrammet innehåller fyra fokusområden med tillhörande åtgärder.

Fokusområdena är

1. En giftfri miljö
2. Hållbar produktion och konsumtion
3. Livsmiljöer för en god hälsa
4. Hållbara städer och samhällen

I avsnitten för vart och ett av fokusområdena redovisas regionala åtgärder som bedöms särskilt viktiga för att öka de regionala förutsättningarna att nå miljömålen och Agenda 2030. För varje åtgärd visas kopplingen till relevanta miljö kvalitetsmål och mål i Agenda 2030. Varje åtgärdsbeskrivning följer en given uppställning. Samtliga åtgärder ska genomföras under programperioden 2023–2027.

För att klara de uppsatta målen i sin helhet behövs åtgärder av olika slag och medverkan från många olika aktörer under lång tid framöver. Under rubriken ”Ansvar” anges den organisation som förväntas genomföra åtgärden, eller medverka i genomförandet om det är flera organisationer som anges. Om flera organisationer anges som ansvariga för en åtgärd föreslås en huvudansvarig där det är möjligt. Huvudansvarig är då markerad med en stjärna. Under arbetets gång har arbetsgrupperna försökt att skatta nyttan av varje åtgärd för miljön. Detta bland annat för att vid prioriteringen av vilka åtgärder som ska ingå i programmet kunna väga nyttan och kostnaden.

Fokusområde: En giftfri miljö

MILJÖKVALITETSMÅL:

Giftfri miljö, God bebyggd miljö och Grundvatten av god kvalitet

GLOBALA MÅL FÖR HÅLLBAR UTVECKLING I AGENDA 2030:

Kemiska produkter finns överallt i vår vardag. Vi behöver minska användningen av de miljö- och hälsoskadliga ämnena genom förebyggande åtgärder, skapa en giftfri vardag samt genomföra tillsyn av pågående och nedlagda miljöfarliga verksamheter.

Människor, djur och växter utsätts för skadliga ämnen som sprids när varor, kemiska produkter och material tillverkas, används och blir till avfall. För att skydda människors hälsa och miljön behöver spridningen av skadliga ämnen förebyggas och minska.

1. Öka kunskapen om handlingsplaner för förorenade områden

Syfte och mål

Syftet är att öka kunskapen hos tillsynsmyndigheter och verksamhetsutövare om hur handlingsplaner kan användas som verktyg i verksamhetens egenkontroll. En ökad användning av handlingsplaner för förorenade områden ger förutsättningar för ett kontinuerligt arbete för att säkerställa att åtgärder vidtas som minskar miljöbelastningen från föroreningar.

Bakgrund

Det finns ett behov av att arbeta mer kontinuerligt med förorenade områden på pågående verksamheter, både från tillsynsmyndighetens och verksamheternas sida. Idag är arbetet ofta händelsestyrt och frågor om hantering av föroreningar inom verksamhetsområdet aktualiseras när bolagen exempelvis vill göra ändringar i sin verksamhet, bygga eller anlägga nytt. För tillsynsmyndigheterna finns en risk att all tid läggs på händelsestyrda aktiviteter och att frågor som gäller ett mer långsiktigt förhållningssätt till föroreningarna får stå åt sidan. Genom att verksamhetsutövare upprättar handlingsplaner för förorenade områden går det att åstadkomma ett mer kontinuerligt och långsiktigt arbete, vilket också gynnar förutsättningarna för att göra mer genomtänkta prioriteringar. Förutom miljövinsten finns även andra positiva effekter av ett aktivt arbete med handlingsplaner. Det kan till exempel handla om ekonomiska samordningsvinster vid provtagning eller saneringsinsatser.

Förorenade områden finns sällan med i företagets egenkontroll. Det är därför viktigt att belysa att frågan bör finnas med på samma sätt som övriga miljöfrågor, både i verksamhetsutövarens egenkontroll och i tillsynsmyndighetens tillsyn av verksamheterna.

Genomförande

För att genomföra åtgärden ska följande steg göras:

- a) Länsstyrelsen fortsätter med tillsynsvägledning kring handlingsplaner för förorenade områden och utbildar handläggare på kommun och länsstyrelsen.
- b) Handläggare vid Länsstyrelsen och på kommunerna informerar sina respektive tillsynsobjekt om handlingsplaner för förorenade områden. Med tillsynsobjekt avses här pågående verksamheter i riskklass 1 och 2, eller om verksamheten inte inventerats branschklass 1 och 2.

Ansvariga aktörer

- a) Länsstyrelsen
- b) Länsstyrelsen och kommunerna

Effekt och uppföljning

Genom att få verksamhetsutövare att upprätta handlingsplaner över förorenade områden skapas en grund för ett långsiktigt arbete som kontinuerligt ska minska miljöbelastningen samt att förorenade områden i ökande utsträckning åtgärdas.

G: Tillsynsmyndigheten har informerat alla pågående verksamheter i riskklass 1 och 2, eller om verksamheten inte inventerats som branschklass 1 och 2, om att framtagande av en handlingsplan för förorenade områden finns som ett verktyg inom egenkontrollen och att verksamhetsutövarna kan börja använda sig av den.

H: Minst hälften av alla pågående verksamheter i riskklass 1 och 2, eller om verksamheten inte inventerats som branschklass 1 och 2, har informerats om handlingsplaner som verktyg.

P: Handläggare har utbildats i hur handlingsplaner kan användas.

E: Ej påbörjad.

VILKA MÅL BIDRAR ÅTGÄRDEN TILL?

Miljökvalitetsmål: Giftfri miljö, God bebyggd miljö

Agenda 2030: mål 3 God hälsa och välbefinnande, mål 6 Rent vatten och sanitet, mål 11 Hållbara städer och samhällen, mål 12 Hållbar konsumtion och produktion, mål 14 Hav och marina resurser, mål 15 Ekosystem och biologisk mångfald

Kostnad och finansiering

Ingen merkostnad i tillsynsarbetet. Budgeterade skattemedel och tillsynsavgifter.

2. Inventera och risklassa förorenade områden

Syfte och mål

Målet är att öka kännedom om potentiellt förorenade områden för att undvika skador på människors hälsa och miljön. Syftet med åtgärden är att göra en systematisk inventering och riskklassning av samtliga potentiellt förorenade områden i länet.

Bakgrund

Inventeringen utförs enligt MIFO-metodiken som är indelad i två faser, en orienterande insamling och sammanställning av information i MIFO Fas 1 och en översiktlig miljöteknisk undersökning i MIFO fas 2.

MIFO Fas 1 bygger på informationsinsamling, utifrån detta görs en samlad bedömning och objektet tilldelas en riskklass. Riskklassningen används sedan som ett prioriteringsverktyg för att bedöma hur angeläget det är att gå vidare med provtagningar på ett misstänkt förorenat område, MIFO Fas 2.

Naturvårdsverket har genomfört en branschkartläggning som ligger till grund för olika branschens riskklassning.

Åtgärden var också med i Åtgärdsprogram Hälsans miljömål 2016-2021 men riktade sig då mer specifikt mot förorenade områden i den löpande miljötillsynen. Åtgärden blev då inte helt genomförd och den bedöms vara viktig för samtliga objekt, både där ansvar finns och där det saknas. Det är av betydelse att inventeringen slutförs eftersom den utgör en viktig prioriteringsgrund för vilka förorenade områden som behöver utredas vidare. Resurser behöver därför avsättas för att slutföra inventeringen.

Genomförande

Alla potentiellt förorenade områden i länet med branschklass (BKL) 1 och 2 i EBH-stödet och med status ”identifiering avslutad, inventering ej påbörjad” ska vid utgången av programperioden ha inventerats och riskklassats enligt MIFO fas 1 (Metodik för Inventering av Förorenade Områden¹¹). I de fall en fullständig MIFO-fas 1 inte är möjlig eller lämplig att genomföra kan tillsynsmyndigheten i stället ange en bedömd riskklass, vilken då motiveras, eller göra en bedömning av ändrad status i EBH-stödet till ”identifiering avslutad-ingen åtgärd” och ange en motivering till varför det inte bedöms motiverat att arbeta vidare med objektet.

Kommunerna och Länsstyrelsen arbetar med målsättningen att senast till utgången av programperioden ska alla potentiellt förorenade områden i länet ha inventerats och riskklassats enligt MIFO fas 1. De branscher som ska inventeras har huvudsakligen BKL 1 och 2 enligt Naturvårdsverkets branschkartläggning.

¹¹ <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/fororenade-omraden/inventering-av-forenade-omraden/>

KOMMENTAR TILL GENOMFÖRANDET

Åtgärden har synergieffekter med åtgärd fyra i Åtgärdsprogram Anpassning till ett förändrat klimat som handlar om risk för översvämning och skred vid förorenade områden.

Det är positivt om det i inventeringsskedet också tas hänsyn till risk för översvämning, ras och skred. Även om föroreningen är av mildare karaktär kan den orsaka stor skada om den sprids vid en översvämning.

Ansvariga aktörer

Länsstyrelsen och kommunerna ansvarar för sina respektive tillsynsobjekt.

Effekt och uppföljning

En inventering enligt MIFO fas 1 ger kunskap om på vilka platser det är prioriterat att göra mer detaljerade undersökningar och ger en översiktlig bedömning av miljö- och hälsorisker på objektet.

G: Alla potentiellt förorenade områden i kommunen som härrör från prioriterade branscher (BKL 1 och 2) har inventerats och riskklassats eller att bedömningen har gjort att status i EBH-stödet kan sättas till ”identifiering avslutad - ingen åtgärd”.

H: Minst hälften av de potentiellt förorenade områdena i kommunen är inventerade och riskklassade.

P: Handlingsplan/verksamhetsplan för arbetet finns och inventering har påbörjats.

E: Ej påbörjad.

VILKA MÅL BIDRAR ÅTGÄRDEN TILL?

Miljö kvalitetsmål: Giftfri miljö, God bebyggd miljö, Grundvatten av god kvalitet

Agenda 2030: mål 3 God hälsa och välbefinnande, mål 6 Rent vatten och sanitet, mål 11 Hållbara städer och samhällen, mål 12 Hållbar konsumtion och produktion, mål 14 Hav och marina resurser, mål 15 Ekosystem och biologisk mångfald

Kostnad och finansiering

Arbetstiden samt eventuellt konsultarvode för att utföra inventering enligt MIFO fas 1 finansieras av ansvariga verksamhetsutövare/fastighetsägare (objekt med ansvar) och kommun/länsstyrelse (objekt utan ansvar).

En MIFO fas 1-inventering kostar i genomsnitt 15 000–30 000 kronor att utföra. Den genomsnittliga tillsynstiden för tillsynsmyndigheten där inventering utförs på konsultbasis eller av en verksamhetsutövare/fastighetsägare/exploatör är cirka två arbetsdagar (16 timmar) per objekt. Om tillsynsmyndigheten själv utför inventeringen uppskattas tidsåtgången till cirka 40 timmar per objekt.

Kommunernas arbetstid kan delvis täckas av tillsynsavgifter. I övrigt sker finansiering genom kommunens budgetanslag.

3. Genomföra undersökningar av potentiellt förorenade områden

Syfte och mål

Målet är att få en översiktlig bild av inom vilka områden det kan finnas föroreningar. Syftet med åtgärden är att genomföra undersökning av potentiellt förorenade områden i länet.

Bakgrund

Inventeringen utförs enligt MIFO-metodiken (Metodik för Inventering av Förorenade Områden) som är framtagen av Naturvårdsverket¹². MIFO fas 2 är en översiktlig undersökning vars syfte är att ge en översiktlig bild av om föroreningar finns inom det aktuella området och i vilka halter, förutsättningar för spridning och exponering samt skyddsobjekt. MIFO fas 2 innebär provtagning av till exempel mark och grundvatten samt utvärdering av resultaten, vilket inkluderar en riskklassning av den undersökta platsen. Objekt som är aktuella för fas 2 är sådana som har bedömts tillhöra riskklass 1 och 2 i den första orienterade studien (fas 1).

Det övergripande nationella målet är att alla förorenade områden i riskklass 1 och 2 är åtgärdade till år 2050. För att det ska gå att nå dit måste resurser avsättas. Det är viktigt att taktiken i kommunernas och Länsstyrelsens planering återspeglar den takt som behövs för att nå målet. För att hinna åtgärda förorenade områden till år 2050 bör MIFO fas 2 vara genomfört till år 2040.

I nationell strategi för tillsyn enligt miljöbalken, fokusområde förorenade områden, är en av åtgärderna att tillsynsmyndigheter upprättar fastställda handlingsplaner eller motsvarande styrdokument för arbetet med tillsyn av prioriterade förorenade områden. På EBH-portalen (www.ebhportalen.se), under strategipaketet, finns vägledning om hur en sådan handlingsplan kan tas fram.

Genomförande

Undersökningar enligt MIFO fas 2 ska utföras på förorenade områden i riskklass 1 och 2 i enlighet med kommunens/Länsstyrelsens fastställda handlingsplan eller motsvarande styrdokument.

Länsstyrelsen och kommunerna förelägger ansvariga att utföra översiktlig undersökning och riskklassning. I de fall det inte finns någon ansvarig kan statliga bidragsmedel sökas.

Ansvariga aktörer

Länsstyrelsen och kommunerna ansvarar för sina respektive tillsynsobjekt.

¹² <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/fororenade-omraden/inventering-av-fororenade-omraden/>

Effekt och uppföljning

En inventering enligt MIFO fas 2 ger kunskap om området är förorenat eller inte och om fördjupade undersökningar och eventuella riskminskande åtgärder behöver genomföras.

G: Målet med åtgärden är uppnått, åtgärden är helt genomförd i enlighet med plan.

H: Minst 75 procent av åtgärden är genomförd enligt plan.

P: Minst en MIFO fas 2 utredning är genomförd.

E: Ej påbörjad.

VILKA MÅL BIDRAR ÅTGÄRDEN TILL?

Miljö kvalitetsmål: Giftfri miljö, God bebyggd miljö, Grundvatten av god kvalitet

Agenda 2030: mål 3 God hälsa och välbefinnande, mål 6 Rent vatten och sanitet, mål 11 Hållbara städer och samhällen, mål 12 Hållbar konsumtion och produktion, mål 14 Hav och marina resurser, mål 15 Ekosystem och biologisk mångfald

Kostnad och finansiering

En MIFO fas 2 undersökning kostar i genomsnitt 150 000-200 000 kronor. Detta finansieras av ansvariga verksamhetsutövare/fastighetsägare eller med statliga medel där ansvar saknas. Länsstyrelsen ansöker årligen om bidrag för tillsyn från Naturvårdsverket och har även möjlighet att söka bidrag för undersökningar i de fall ansvar saknas. Statens medel är emellertid begränsade och endast ett fåtal objekt kan beviljas bidrag för undersökningar varje år. Kommunernas arbetstid kan delvis täckas av tillsynsavgifter.

4. Arbeta med efterbehandlingsåtgärder av förorenade områden

Syfte och mål

Syftet med efterbehandling av förorenade områden, objekt i riskklass 1 och 2, är att långsiktigt minska riskerna för människors hälsa och miljön.

Bakgrund

Det finns i Jönköpings län 61 objekt i riskklass 1 (mycket stor risk) och drygt 560 objekt i riskklass 2 (stor risk). Om det ska vara möjligt att åtgärda alla områden i riskklass 1 och 2 till år 2050 måste åtgärdstakten öka. Det är viktigt att takten i kommunernas och Länsstyrelsens planering återspeglar den takt som behövs för att nå målet.

I nationell strategi för tillsyn enligt miljöbalken, fokusområde förorenade områden, är en av åtgärderna att tillsynsmyndigheter upprättar fastställda handlingsplaner eller motsvarande styrdokument för arbetet med tillsyn av prioriterade förorenade områden. På EBH-portalen (www.ebhportalen.se), under strategipaketet, finns vägledning om hur en sådan handlingsplan kan tas fram.

Genomförande

Arbetet med efterbehandlingsåtgärder ska utföras på förorenade områden i riskklass 1 och 2 i enlighet med kommunens/Länsstyrelsens fastställda handlingsplan eller motsvarande styrdokument

Ansvariga aktörer

Länsstyrelsen och kommunerna ansvarar för sina respektive tillsynsobjekt.

Effekt och uppföljning

Förorenade områden kan medföra en rad negativa effekter för människors hälsa och miljö, både idag och i framtiden. Efterbehandlingen innebär åtgärder på ett sådant sätt att riskerna för människors hälsa och miljön minskas till en acceptabel nivå.

G: Målet med åtgärden är uppnått, åtgärden är helt genomförd i enlighet med plan.

H: Minst 75 procent av åtgärderna är genomförda i enlighet med planen.

P: Arbeta med efterbehandlingsåtgärder har påbörjats på ett riskklass 1- eller 2-objekt.

E: Ej påbörjad.

VILKA MÅL BIDRAR ÅTGÄRDEN TILL?

Miljökvalitetsmål: Giftfri miljö, God bebyggd miljö, Grundvatten av god kvalitet

Agenda 2030: mål 3 God hälsa och välbefinnande, mål 6 Rent vatten och sanitet, mål 11 Hållbara städer och samhällen, mål 12 Hållbar konsumtion och produktion, mål 14 Hav och marina resurser, mål 15 Ekosystem och biologisk mångfald

Kostnad och finansiering

Arbetstid samt utrednings- och åtgärds kostnader. Kostnaden för en sanering kan vara mycket varierande allt från några hundratusen till dryga 100 miljoner kronor. Åtgärden finansieras av ansvariga verksamhetsutövare och fastighetsägare och/eller statligt stöd. Förutsatt att objektet är färdigutrett är den genomsnittliga arbetstiden för tillsynsmyndigheten vid åtgärden cirka 60-70 dagar per objekt. Tiden kan dock variera utifrån objektspecifika förhållanden. Kommunernas arbetstid kan delvis täckas av tillsynsavgifter.

5. Fasa ut farliga kemikalier

Syfte och mål

Minska användningen och spridningen av farliga kemikalier i länet genom ökat fokus på regelbundet och strukturerat utfasningsarbete.

Bakgrund

Några av de största utmaningarna är att användningen och produktionen av kemiska produkter ökar kraftigt i världen. Den globala handeln med kemikalier och varor leder till att farliga kemiska ämnen sprids vid tillverkningen, under användningen och i avfallsledet. Företag och organisationer använder ett stort antal kemiska produkter på olika håll i verksamheten. För att minska riskerna med spridning och kunna arbeta effektivt med utfasning av farliga ämnen behövs det övergripande kunskap om vilka kemiska produkter som finns i organisationen och hur de används. Detta kan göras genom ett kemikaliehanteringssystem som kontinuerligt uppdateras.

Skadliga kemiska produkter kan till exempel vara vattendirektivsämnen¹³, ämnen i Kemikalieinspektionens PRIO-databas¹⁴, ämnen i Europeiska kemikaliemyndighetens (ECHAs) kandidatförteckning¹⁵, tillståndsämnena¹⁶ och begränsningsämnen¹⁷ enligt Reach. Fler ämnen läggs till EU:s kandidatförteckning och förändringar sker för andra listade ämnen.

Minskning av farliga kemiska produkter kan ske genom substitution, det vill säga att ämnet byts ut mot ett mindre farligt ämne (produktvalsprincipen), eller att processen förändras så att det farliga ämnet inte längre behövs i produktionen och verksamheten. Vidare ska verksamhetsutövaren upprätta en kemikalieförteckning¹⁸. Att arbeta fortlöpande och systematisk är därför nödvändigt för att fasa ut farliga kemiska produkter. Åtgärden utgår från preciseringen av miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö som anger att användningen av särskilt farliga ämnen så långt som möjligt har upphört”.

¹³ [Vattendirektivet - Vattenförvaltning - Planering, förvaltning och samverkan - Havs- och vattenmyndigheten \(havochvatten.se\)](#)

¹⁴ [PRIO-databasen](#)

¹⁵ [kandidatförteckning](#)

¹⁶ [Tillstånd i Reach för särskilt farliga ämnen - Kemikalieinspektionen](#)

¹⁷ [Begränsningar enligt Reach](#)

¹⁸ [Förordning \(1998:901\) om verksamhetsutövares egenkontroll](#)

Genomförande

FÖR KOMMUNERNA OCH LÄNSSTYRELSEN (I SIN ROLL SOM TILLSYNSMYNDIGHETER):

- i. Tillsynsmyndigheten går ut med information till verksamhetsutövarna.
- ii. Informationsmaterial om kemikalieförteckning på Länsstyrelsens hemsida uppdateras angående framtagande av handlingsplan för utfasning.
- iii. Tillsynsmyndigheten arbetar aktivt i tillsynen med att lyfta frågan och arbeta för att verksamhetsutövarna har uppdaterade kemikalieförteckningar och handlingsplaner för utfasning.

KOMMENTAR TILL GENOMFÖRANDE

Åtgärden relaterar till åtgärd 7 Minimera mängden kemiska produkter i den egna verksamheten. Där anges det hur ofta genomgång och uppdatering ska ske samt minskningen som strävas efter.

Ansvariga aktörer

Länsstyrelsen, Kommunerna

Effekt och uppföljning

Risken för spridning och exponering av farliga kemiska produkter minskar om användandet i länet minskar. Möjligheterna att uppfylla miljö kvalitetsnormerna enligt vattendirektivet ökar.

Åtgärden bidrar till en miljömålsstyrd tillsyn med fokus på att minska användningen av farliga ämnen. I samband med slutuppföljning av programmet följs det upp hur väl deltagande aktörer lyckats med att jobba fortlöpande och systematiskt för att minska användningen av farliga ämnen.

LÄNSSTYRELSEN OCH KOMMUNERNA

G: punkt i-iii ska vara genomförda.

H: punkt i-ii ska vara genomförda.

P: punkt i ska vara genomförd.

E: Ej påbörjad

VILKA MÅL BIDRAR ÅTGÄRDEN TILL?

Miljö kvalitetsmål: Giftfri miljö

Agenda 2030: mål 3 God hälsa och välbefinnande, mål 6 Rent vatten och sanitet, mål 11 Hållbara städer och samhällen, mål 12 Hållbar konsumtion och produktion, mål 14 Hav och marina resurser, mål 15 Ekosystem och biologisk mångfald

Kostnad och finansiering

Finansiering i befintlig verksamhet. Substitution kan leda till ökade eller minskade kostnader.

6. Bilda regional samverkansgrupp kemikalier

Syfte och mål

Genom att bilda en regional samverkansgrupp som kan stärka arbetet med kemiska produkter samt bidra till ökad kunskap och lyfta för gruppen relevanta frågor som är till stöd i aktörernas olika roller.

Bakgrund

Kommunerna och länsstyrelserna har tillsyn över användningen av kemiska produkter hos miljöfarliga verksamheter. Kommunerna och Region Jönköpings län har även andra roller som verksamhetsutövare, samt hanterar kemiska produkter inom den egna verksamheten. Den förebyggande kontrollen genom tillsyn är en av grundförutsättningarna för att nå en giftfri miljö. Kunskap och information är en grundförutsättning för den förebyggande kemikaliekontrollen och här kan en regional samverkansgrupp fylla en viktig funktion.

Genomförande

- a) En kemikalieutfasningsgrupp inom länet med representanter från varje kommun samt Länsstyrelsen bildas. Deltagare i gruppen kan vara till exempel kemikaliestrateger, miljömålsstrateger eller miljö- och hälsoskyddsinspektörer.
- b) Gruppen träffas två gånger per år för att dela erfarenheter om kemikalieutfasning inom olika kommunala förvaltningar, tillsynen samt diskuterar gemensamma projekt som kommunerna vill genomföra under året och en plan för arbetet tas fram. Representant från Länsstyrelsen samordnar gruppen och tar fram dagordning. De olika kommunerna turas om att vara värd för träffarna.

Ansvariga aktörer

Länsstyrelsen, Kommunerna

Effekt och uppföljning

Åtgärden bidrar till en miljömålsstyrd tillsyn med fokus på att minska användningen av skadliga ämnen.

G: Kemikalieutfasningsgruppen har träffats regelbundet under programperioden.

H: Kemikalieutfasningsgruppen har träffats vid minst ett tillfälle.

P: Kemikalieutfasningsgruppen har startats.

E: Ej påbörjad

VILKA MÅL BIDRAR ÅTGÄRDEN TILL?

Miljömål: Giftfri miljö

Agenda 2030: mål 3 God hälsa och välbefinnande, mål 6 Rent vatten och sanitet, mål 11 Hållbara städer och samhällen, mål 12 Hållbar konsumtion och produktion, mål 14 Hav och marina resurser, mål 15 Ekosystem och biologisk mångfald

Kostnad och finansiering

Finansiering i befintlig verksamhet.

7. Minimera mängden kemiska produkter i den egna verksamheten

Syfte och mål

Minska användningen av kemiska produkter inom den egna verksamheten för att minimera spridning av miljö- och hälsoskadliga ämnen. Särskilt viktigt är att minimera antalet kemiska produkter i miljöer där barn vistas.

Bakgrund

För att minska riskerna med spridning och kunna arbeta effektivt med utfasning av miljö- och hälsoskadliga ämnen behövs det ökat fokus på ett förebyggande samt regelbundet och strukturerat arbete. Det behövs övergripande kunskap om vilka kemiska produkter som finns i organisationen och hur de används. Detta kan göras genom ett kemikaliehanterings-system som kontinuerligt uppdateras.

Några av de största utmaningarna är att användningen och produktionen av kemiska produkter ökar kraftigt i världen. Den globala handeln med kemikalier och varor leder till att miljö- och hälsoskadliga kemiska ämnen sprids vid tillverkningen, under användningen och i avfallsledet.

Delar av åtgärden utgår från preciseringen av miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö som anger att ”användningen av särskilt farliga ämnen har så långt som möjligt upphört”, den andra delen handlar om att ställa om sin verksamhet till en kemikaliesmart organisation.

Barn och unga är mer känsliga för farliga ämnen än vuxna. Det beror på att deras kroppar, till exempel hjärnan, hormonsystemet och immunsystemet, inte är färdigutvecklade. Barn har också tunn och ömtålig hud. De andas snabbare och äter och dricker mer i förhållande till sin vikt jämfört med vuxna. När de utsätts för samma mängd av ett ämne som en vuxen får de i sig mer i förhållande till sin vikt. Därför är det extra viktigt att skydda barnen mot kemiska ämnen och produkter som kan vara farliga. Det finns mycket framtaget material som kan fungera som inspiration för arbetet med att minska barns exponering av farliga ämnen.

Genomförande

UTFASNING AV FARLIGA KEMIKALIER

- a) En förteckning över vilka miljö- och hälsoskadliga kemiska produkter som används i verksamheten finns upprättad, det vill säga en sammanställning över de som kan ha allvarliga hälso- och/eller miljöeffekter. Förteckningen ska även ange mängderna som används samt vilka av ämnena som förekommer på kandidatförteckningen är begränsningsämnen, tillståndsämnen enligt Reach, prioriterade ämnen enligt vattendirektivet eller utfasningsämnen.
- b) En handlingsplan/program för möjligheten att fasa ut identifierade skadliga kemiska produkter tas fram och dokumenteras.
- c) Årlig genomgång och uppdatering av kemikalieförteckningen genomförs.
- d) Årlig genomgång och uppdatering av handlingsplanen för utfasning genomförs.
- e) Användningen av de ämnen som pekats ut som farliga under åtgärdens del a och c ska minska varje år. Fokus är utfasning av de som används i störst mängd och är farligast.

KEMIKALIESMART VERKSAMHET

- f) Kommunen följer upp sin handlingsplan eller sitt program för ”Kemikalier i förskolan”, identifierar vad som eventuellt återstår och vad som krävs för ett fortsatt kontinuerligt arbete.
- g) Organisationen tar fram en motsvarande åtgärdsplan/handlingsplan för övrig relevant verksamhet.
- h) Organisationen säkerställer att ett kontinuerligt arbete bedrivs och att åtgärderna i planen följs upp årligen.

KOMMENTAR TILL GENOMFÖRANDE

Verksamheterna kan utgå från arbetet med ”Kemikalier i förskolan” (åtgärd i Åtgärdsprogram Hälsans miljömål 2016-2021) och systematisera arbetet samt utöka omfattningen till även andra relevanta delar av verksamheten.

Många förskolor har redan gjort punktinsatser men alla har inte ett kontinuerligt arbete i frågan. Alla kommuner har heller inte följt upp vilket arbete som återstår enligt sina åtgärdsplaner.

Kemikalieinspektionen (KEMI) har information om vilka ämnen som är särskild relevanta att fasa ut. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har information om kemikalier som kan utgöra en säkerhetsrisk.

För länsstyrelsen och regionen ingår inte punkt f i genomförandet.

Ansvariga aktörer

Kommunerna, Region Jönköpings län, Länsstyrelsen

Effekt och uppföljning

Risken för spridning och exponering av farliga kemikalier minskar om användandet i länet minskar.

Åtgärden leder till att både barn och vuxna utsätts för mindre exponering av skadliga ämnen. På sikt minskar det risken för flera sjukdomar och besvär, till exempel sämre immunförsvar, cancer och negativ påverkan på barns mentala utveckling.

G: Punkter a till h är genomförda

H: Kemikalieförteckning och handlingsplan för utfasning finns.

Plan för kommunal verksamhet är framtagen och ett arbete har påbörjats.

P: Kemikalieförteckning och handlingsplan för utfasning är påbörjad.

Arbete med att ta fram en plan för kommunal verksamhet har påbörjats.

Uppföljning av handlingsplan/program för kemikalier i förskolan har genomförts.

E: E påbörjad.

VILKA MÅL BIDRAR ÅTGÄRDEN TILL?

Miljömål: Giftfri miljö

Agenda 2030: mål 3 God hälsa och välbefinnande, mål 6 Rent vatten och sanitet, mål 11 Hållbara städer och samhällen, mål 12 Hållbar konsumtion och produktion, mål 15 Ekosystem och biologisk mångfald

Kostnad och finansiering

Finansiering i befintlig verksamhet. Substitution kan leda till ökade eller minskade kostnader.

Arbetstid för att följa upp och ta fram åtgärds/handlingsplaner.

Arbetstid för genomförande i den kommunala verksamheten.

Arbetstid för att årligen följa upp att ett kontinuerligt arbete bedrivs.

Fokusområde: Hållbar konsumtion och produktion

MILJÖKVALITETSMÅL:

Giffri miljö, God bebyggd miljö och Begränsad klimatpåverkan

GLOBALA MÅL FÖR HÅLLBAR UTVECKLING I AGENDA 2030:

Konsumtionsvarorna och livsstilen i Sverige och i länet ger upphov till en stor påverkan på miljön och vi har en ohållbar hantering av våra resurser. Vi behöver ställa om till hållbara konsumtions- och produktionsmönster, skapa en ökad och effektiv resurshushållning samt ställa om flödena från linjära till cirkulära.

Vår planet har försett oss med ett överflöd av naturresurser, men vi människor har inte nyttjat det på ett ansvarsfullt sätt och konsumerar nu långt bortom vad vår planet klarar av. Att använda energi och naturresurser på ett långsiktigt hållbart sätt är avgörande för att nå en hållbar utveckling.

Hållbar konsumtion är också viktigt utifrån sociala och ekonomiska perspektiv, såsom ökad konkurrenskraft, tillväxt på såväl den lokala som globala marknaden, ökad sysselsättning, förbättrad hälsa och minskad fattigdom. Omställning till en hållbar konsumtion och produktion av varor är en nödvändighet för att minska vår negativa påverkan på klimat, miljö och människors hälsa.

8. Ställa kemikaliekrav i upphandling

Syfte och mål

Minskad exponering av kemiska produkter för både människa och miljö inom de olika inköpsområden och upphandlingar som verksamheten genomför.

Bakgrund

Människa och miljö exponeras dagligen för en mängd olika kemiska ämnen, både kända och okända. Nya kemiska produkter framställs ständigt och många av dessa har okända effekter på människa och miljö samt är ännu inte reglerade genom lagstiftning. Dessutom är vissa långlivade i miljön och kommer finnas kvar under lång tid framöver. Detta påverkar människan både på kort och på lång sikt exempelvis genom att vara potentiellt cancerframkallande. Dessutom påverkas den biologiska mångfalden och ekosystemen kan rubbas. Genom att ställa kemikaliekrav i upphandling kan minskad exponering för vissa av dessa ämnen som ännu inte är reglerade genom lagstiftning ske. Områden som är extra prioriterade är kemiska produkter som barn kan komma i kontakt med eftersom de är extra utsatta för risker kopplade till kemikalieexponering. Även kemiska produkter som riskerar att spridas ut i miljön är av vikt att begränsa, exempelvis bekämpningsmedel. Krav kan ställas på att begränsa vissa typer av kemiska produkter, egenskaper eller specifikt innehåll. Som en hjälp i vad som kan krävas och på vilket sätt kan Upphandlingsmyndighetens kriterietjänst¹⁹ användas.

Genomförande

Verksamheten ställer kemikaliekrav inom exempelvis följande avtalsområden där kemikaliekrav inte tidigare ställts alternativt skärper befintliga kemikaliekrav:

- Produkter som kommer i kontakt med barn exempelvis leksaker och möbler.
- Kemiska produkter som når yt- och grundvatten exempelvis fordonsprodukter, bekämpningsmedel eller produkter med tensider.
- Elektronik.
- Textilier exempelvis arbetskläder, gardiner eller mattor.
- Varor som kommer i kontakt med livsmedel exempelvis köksutrustning och förpackningsmaterial.
- Städ- och hygienprodukter exempelvis tvål, handkräm och allrengöringsmedel.
- Tjänsteavtal där kemiska produkter används exempelvis tvättservice.

KOMMENTAR TILL GENOMFÖRANDET

Åtgärden har synergieffekter med åtgärderna 12 och 13 i Åtgärdsprogram Minskad klimatpåverkan 2021-2025 som handlar om upphandling.

¹⁹ <https://www.upphandlingsmyndigheten.se/kriterier/>

Ansvariga aktörer

Kommuner, Region Jönköpings län

Effekt och uppföljning

G: KemikaliekraV har ställts i minst två nya avtal eller skärpts i minst två upphandlingar.

H: Upphandling där nya eller skärpta kemikaliekraV ska ställas har påbörjats under programperioden.

P: Undersökning har gjorts kring vilka typer av upphandlingar som kan vara aktuell att ställa kraV inom.

E: Ej påbörjad.

VILKA MÅL BIDRAR ÅTGÄRDEN TILL?

Miljö kvalitetsmål: Giftfri miljö, Levande sjöar och vattendrag, Grundvatten av god kvalitet, God bebyggd miljö

Agenda 2030: mål 12 Hållbar konsumtion och produktion

Kostnad och finansiering

Åtgärd ryms inom befintlig budget.

9. Minska avfallsmängderna och främja cirkularitet

Syfte och mål

Syftet är att förstärka det avfallsförebyggande arbetet för att minska avfallsmängderna i länet.

Bakgrund

Produktion av varor tar mycket naturresurser i anspråk. Produkterna har också en påverkan på miljön när de inte används längre och blir avfall. Konsumtionen av varor ökar vilket innebär att miljöpåverkan också ökar, både i produktionsledet och i avfallsledet.

I en helt cirkulär ekonomi utvinnet producenter inga nya naturresurser, utan använder endast befintliga. I stället för att konsumera nytt så försöker man använda, underhålla och reparera det man redan har, återanvända, dela, eller i sista hand återvinna. Systemet bygger också på att varor designas och produceras för att hålla länge, vara enkla att reparera eller kanske till och med ändra och inte innehåller skadliga ämnen.

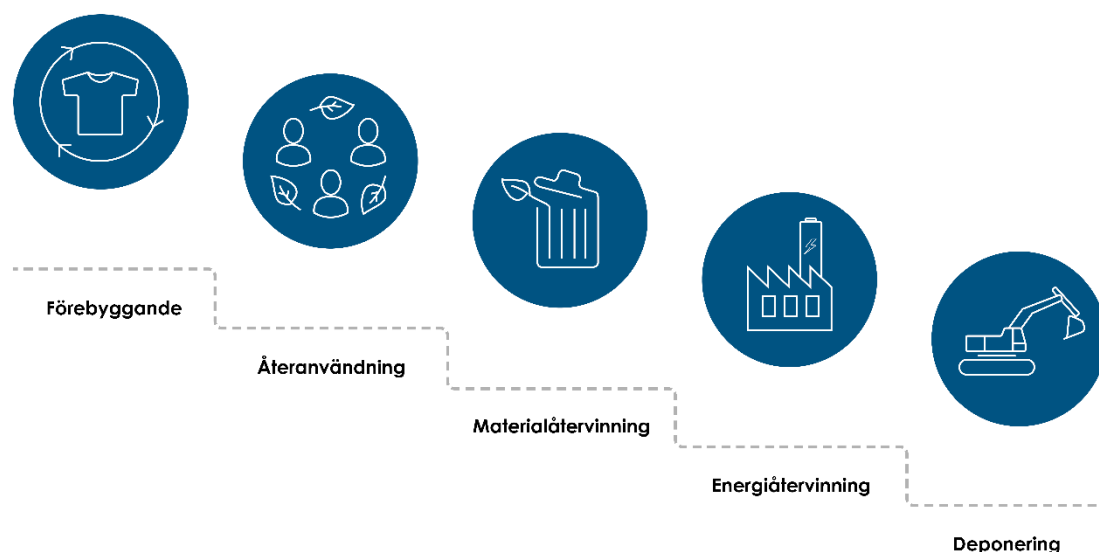
EU:s avfallstrappa visar att det översta steget i trappan är mest resurseffektivt; att **förebygga** att avfall uppstår. Detta kan göras genom att exempelvis laga trasiga produkter, minska användningen av engångsmaterial och inte köpa saker i onödan.

När materialet väl finns är det bästa att **återanvända** det så långt som möjligt, genom att exempelvis renovera möbler i stället för att köpa nya eller handla second-hand.

Om detta inte är möjligt bör avfallet **materialåtervinnas**, så att gammalt material kan återvinnas till nya produkter.

Därefter bör avfallet **energiåtervinnas**, så att materialet förbränns och energin i avfallet kan omvandlas till el och värme.

Det nedersta steget i avfallstrappan är **deponering**. Det är det sämsta alternativet och ska endast göras om avfallet inte kan hanteras på något annat sätt.

Figur 4. Bild på avfallstrappan.

År 2021 gav varje svensk upphov till 475 kg kommunalt avfall²⁰. I Sverige är vi bra på att återvinna avfall men vi behöver bli bättre. Samtidigt ökar konsumtionen vilket gör att mer och mer avfall uppstår. Det räcker inte med att återvinna, vi måste kliva upp längs avfallstrappan och återanvända material och förebygga mängden avfall genom att minska konsumtionen av varor.

Delningsekonomi innebär att låna, hyra eller på andra sätt dela varor och tjänster med varandra. På så sätt används våra resurser effektivare och skapar möjligheter för nya innovativa tjänster som främjar en cirkulär ekonomi. Behovet av att producera nytt minskar och därmed även klimatpåverkan och resursförbrukning.

Delningsinitiativen kommer från så väl kommuner, näringslivet, civilsamhället och kommuninvånare. Det finns flera exempel på olika delningstjänster som hyr ut bostäder och tillhandahåller bilpooler. Det är också vanligt med mer informella och mindre kommersiella lösningar, exempelvis Facebook-grupper, prylbytarhyllor på arbetsplatser, klädbytar dagar och återbruksfunktioner på återvinningscentraler.

Att dela på saker sparar inte bara ekonomiska och ekologiska resurser. Ofta bidrar tjänsterna också till social hållbarhet, framför allt genom att ge socioekonomiskt utsatta grupper tillgång till saker som de annars inte skulle ha råd med. Delningsekonomi kan också bidra till gemenskap och social hållbarhet i stort, till en enklare vardag, och till en kommun som är attraktiv att leva i.

Ett annat exempel på var det finns stor förbättringspotential är att minska användning av engångsartiklar. Engångsartiklar i plast bidrar till nedskräpning både på land och i vattendrag. Den största andelen plast är tillverkad av fossil råvara som dessutom ger klimatpåverkande utsläpp. Eftersom engångsmaterial är tillverkade för att enbart användas en gång används produkterna en mycket kort tid innan de blir avfall. Genom att minska antalet engångsprodukter samt byta ut de som behövs till motsvarande tillverkade av förnybart eller återvunnet material kan minskad mängd avfall uppstå, färre produkter hamna i miljön och minskad klimatbelastning ske. Utöver detta innehåller en del engångsartiklar framförallt livsmedelsbehållare, tillsatta kemikalier som påverkar både människa och miljön exempelvis genom att vara svårnedbrytbara och långlivade.

EU har sett engångsartiklarnas påverkan på miljön och har därför genom direktiv 2019/904 redan förbjudit en del engångsartiklar. Genom att ställa krav i upphandling och arbeta med rutiner kring inköp och användning av material kan vi nå längre än lagstiftningen och minska plastens påverkan på både människa och miljö.

Avfall Sverige sammanställer i databasen Avfall Web varje år statistik över avfall i landet och kommunerna. I Jönköpings län ger en invånare upphov till allt mellan 370 till 680 kilo kommunalt avfall varje år, beroende på kommun. Även andelen som går till material- och biologisk återvinning varierar mellan 25 och 50 procent²¹. Det finns därför stor potential till förbättring vad gäller källsortering av det kommunala avfallet.

En ökad källsortering innebär även att nedskräpning minskar och att kommunernas kostnader för städning i olika miljöer och vid tillfälliga evenemang minskar. En förbättrad

²⁰<https://www.avfallsverige.se/kunskapsbanken/avfallsstatistik/hushallsavfall/>

²¹ (Avfall Sverige, 2020)

avfallshantering möjliggör att avfall i stället för att gå till förbränning kan materialåtervinnas och bli nya material.

Genomförande

Aktören ska genomföra insatser och aktiviteter för att främja cirkulära materialflöden och förebygga att avfall uppkommer. Varje aktör ska arbeta med aktiviteter som ger en positiv förändring i avfallstrappan. De tre översta stegen i avfallstrappan ska vara i fokus.

Nedan listas exempel på insatser och aktiviteter. Det som genomförs inom programperioden kan vara något/några av exemplen nedan eller andra insatser och aktiviteter som ger motsvarande effekt.

Exempel på insatser och aktiviteter

Förebyggande	Återanvändning	Materialåtervinning	Kommunikation
Etablera strukturer som möjliggör att dela på exempelvis möbler, material, lokaler, verktyg, utrustning eller fordon inom verksamhetens olika delar eller med andra verksamheter	Laga och reparera saker i stället för att köpa nytt, till exempel möbler och arbetskläder.	Vid inköp, efterfråga produkter som innehåller återvunnen råvara och kan materialåtervinnas	Genomföra informationsinsatser/kunskaps-höjande insatser om hållbar konsumtion
Konsumera tjänster i stället för varor, till exempel hyra möbler, inventarier och arbetskläder i stället för att köpa nytt	Upprätta internt system för inventering och återbruk av oanvända saker, till exempel möbler	Välj materialsnåla produkter	Arbeta förebyggande mot nedskräpning med hjälp av nudging-metoder och kommunikationsinsatser
Välja produkter med lång livslängd eller produkter som kan repareras eller uppdateras	Skapa riktlinjer för återanvändning av möbler, elektronik med mera	Placera ut tillfälliga eller fasta sorterings-kärl på platser som har säsongsmässigt högre belastning, till exempel i parker och på badplatser	Kommunicera kostnaden att arbeta med renhållning utöver den ordinarie avfallshanteringen
Upprätta ramavtal för hyrtjänster, second hand, reparation och rekonditionering	Lämna möbler och annat till återbruksverksamhet när de inte används längre	Ställa krav på källsortering vid evenemang och offentliga tillställningar	Ordna events för att uppmärksamma nedskräpning, till exempel skräpplockardagar eller workshops
Använd flergångsartiklar i stället för engångsartiklar			Arbeta förebyggande mot nedskräpning genom samverkan med civilsamhälle och sociala företag
Planera inköp så att svinn inte behöver uppstå			
Arbeta med förebyggande åtgärder för minskad skadegörelse och nedskräpning			

KOMMENTAR TILL GENOMFÖRANDET

Åtgärden har synergieffekter med åtgärderna tolv och tretton i Åtgärdsprogram Minskad klimatpåverkan 2021-2025 som handlar om upphandling.

I planering och utformning av delningslösningar är det viktigt att fundera kring vilka grupper som kan utnyttja tjänsterna och försöka utforma dem utifrån den tänkta målgruppen och så att de blir så tillgängliga som möjligt.

I genomförandet bör hänsyn tas till tidigare utredningar och insatser inom området.

För att förstärka kunskapsläget generellt hos aktörerna är det positivt om det ordnas träffar för att till exempel sprida goda exempel och möjliggöra samverkansformer.

Ansvariga aktörer

Samtliga aktörer.

Effekt och uppföljning

Effekten är ökad resurshushållning och övergång till mer cirkulära materialflöden. Vissa insatser/aktiviteter kan mätas kvantitativt, till exempel genom minskade avfallsmängder. I andra fall är förändrade normer och beteenden mot en hållbar konsumtion den önskvärda effekten.

G: Aktören har genomfört minst fem insatser/aktiviteter (från tabellen eller andra med motsvarande effekt) varav två bidrar till det översta steget i avfallstrappan.

Aktörerna har genomfört minst två kommunikationsinsatser.

H: Aktören har genomfört minst tre insatser/aktiviteter ((från tabellen eller andra med motsvarande effekt) varav en är inom det översta steget i avfallstrappan.

Aktörerna har genomfört minst en kommunikationsinsats.

P: Aktören har genomfört minst en insats/aktivitet (från tabellen eller andra med motsvarande effekt) inom de tre översta stegen i avfallstrappan.

Aktörerna har genomfört en kommunikationsinsats.

E: Inga insatser/aktiviteter har genomförts.

VILKA MÅL BIDRAR ÅTGÄRDEN TILL?

Miljökvalitetsmål: Giftfri miljö och God bebyggd miljö.

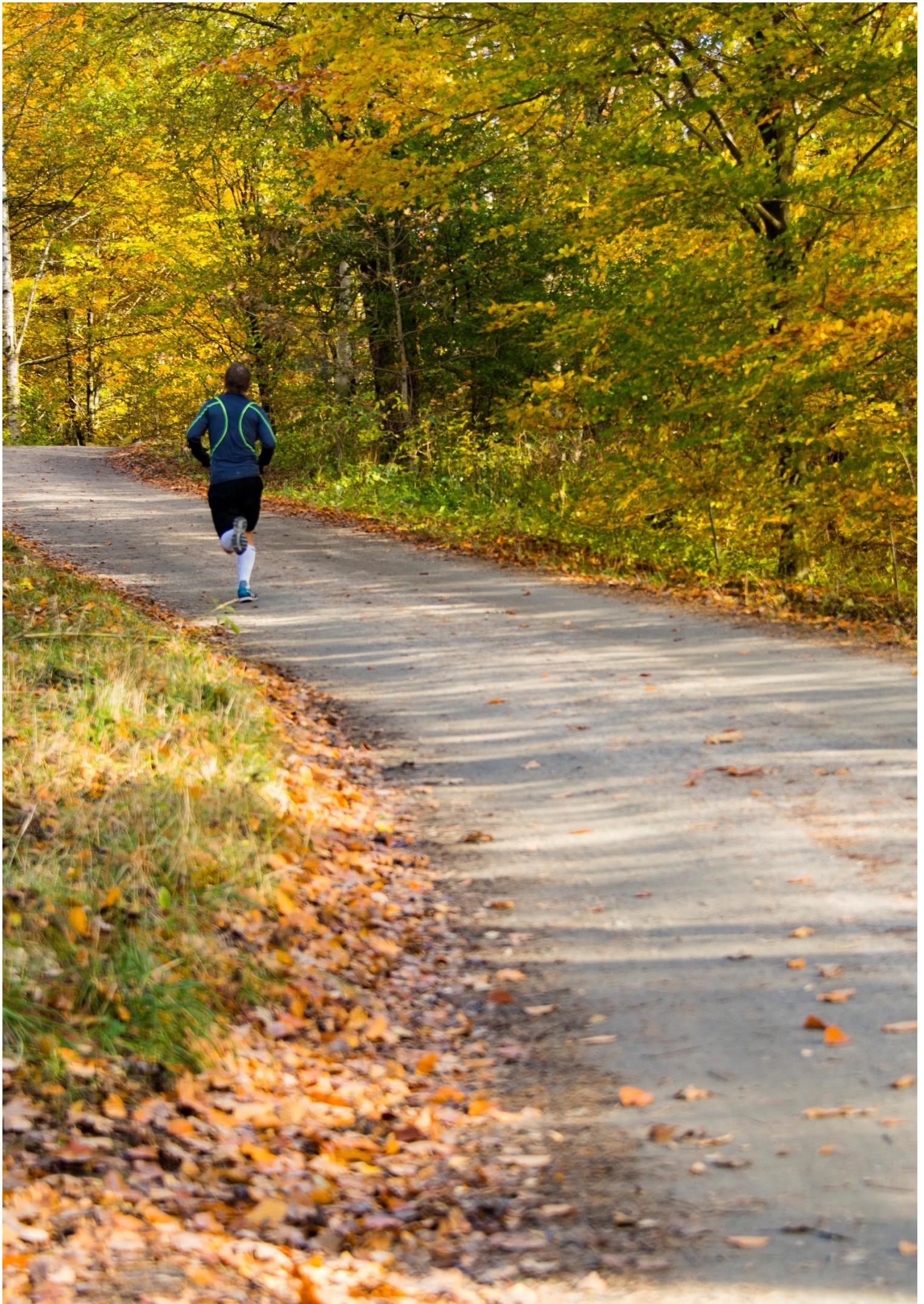
Agenda 2030: mål 8 Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt, mål 11 Hållbara städer och samhällen och mål 12 Hållbar konsumtion och produktion, mål 13 Bekämpa klimatförändringarna

Kostnad och finansiering

Kostnad och finansiering beror på vilka insatser respektive organisation väljer att göra.

Att sluta använda vissa engångsprodukter och istället använda flergångsprodukter kan innebära en viss initial investering men kan i längden innebära besparing då löpande kostnader för inköp minimeras. Vissa engångsartiklar i förnybart eller återvunnet material är mer kostsamma än motsvarande av fossilplast, detta gäller dock inte alla produktkategorier.

Krav på källsortering vid evenemang kan innebära ökade kostnader för arrangören, därför kan kommunen behöva göra en översyn av policys och bidrag som berör evenemang.

Fokusområde: Livsmiljöer för en god hälsa

MILJÖKVALITETSMÅL:

Frisk luft, God bebyggd miljö, Säker strålmiljö och Skyddande ozonskikt.

GLOBALA MÅL FÖR HÅLLBAR UTVECKLING I AGENDA 2030:

Den fysiska livsmiljön har en påverkan på människors hälsa och välbefinnande. Vi behöver stärka det hälsofrämjande arbetet och samtidigt minska de faktorer som ger upphov till negativa hälsoeffekter till exempel dålig luft, buller, UV-strålning och brist på rörelse.

Att andas in luftföroreningar påverkar hälsan negativt och kan medföra en förkortad livslängd. De luftföroreningar som är skadligast för hälsan är inandningsbara partiklar, marknära ozon och vissa kolväten.

Att vistas i naturen kan bidra till en bättre hälsa genom exempelvis minskad stress, stärkt kognitiv förmåga och förbättrad psykisk hälsa. Minskad stress kan i sin tur ha en positiv effekt på immunförsvaret. Grönområden skapar också bättre möjligheter för fysisk aktivitet, vilket kan föra med sig positiva hälsoeffekter så som minskad övervikt och fetma. Dessutom minskar exponeringen för buller, luftföroreningar, värme och skadligt solljus.

Strålning kan vara till nytta, men den kan också vara skadlig. Ozonskiktet i atmosfären skyddar livet på jorden genom att filtrera bort en del av den skadliga UV-strålningen från solen. Därför innebär det en fara när ozonskiktet tunnas ut. Hos människor ökar risken för till exempel hudcancer, nedsatt immunförsvaret och ögonsjukdomen starr.

10. Etablera hälsofrämjande utomhusmiljöer på förskole- och skolgårdar

Syfte och mål

Syftet med åtgärden är förbättringsarbete för en hälsofrämjande utomhusmiljö på förskolor och skolor samt att utveckla mångfunktionella utomhusmiljöer på nya och befintliga skolgårdar förstärker ekosystemtjänster för hälsa och hållbarhet.

Bakgrund

Att alla barn ges förutsättningar för daglig rörelse och pauser i stillasittandet är viktigt, och har störst betydelse för de barn som inte är fysiskt aktiva på sin fritid. Förskolan och skolan blir därför särskilt viktiga arenor för att främja fysisk aktivitet och väcka rörelseglädje. En annan viktig faktor är ljudmiljön i skola och förskola. Barns inlärning försämras mer av bullerstörningar än vuxnas. Därför är det även viktigt att förskolans och skolan utomhusmiljöer är en plats med lägre bullernivåer.

Även lärandet och folkhälsan påverkas av variationsrika och inspirerande utemiljöer som stimulerar barn och elever att vara ute på lediga stunder, inspirerar, som får barn att vilja vara ute, till lek, rörelse, skapande och upptäckarglädje. Men också till stillhet, lugn och reflektion.

Skolmiljöernas utformning kan skapa förutsättningar för ekosystemtjänster, tillgänglighet till naturen naturliga skuggiga miljöer samt öka barnens intresse för hållbarhet.

Region Jönköpings län och Jönköping University har genomfört ett pilotprojekt om ”Mångfunktionella utomhusmiljöer i förskolan som främjar hälsa, inlärning och hållbarhet.” Projektet har resulterat i en metod som bygger på följande steg:

- Nulägesorientering
- Prioritering och målsättning
- Planering av test och mätning
- Förändring och mätning
- Effektkontroll och analys
- Beslut om fortsättning

Metodmaterialet finns tillgängligt och kan börja användas på lokal och regional nivå²². Metoden kan även användas på andra skolmiljöer än förskolegårdar som grundskola och gymnasiet.

²² [Barn och utomhusmiljö - hälsofrämjande och förebyggande arbete](#) Metodik, Region Jönköpings län (rjl.se)

Genomförande

Åtgärden genomförs stegvis enligt nedanstående punkter.

- a) Kommunerna väljer ut utomhusmiljöer på förskolor/skolmiljöer för att tillämpa metoden.
- b) Kommunerna genomför metoden på valda förskolor/skolmiljöer.
- c) Temadag/seminarium i regi av Länsstyrelsen och Region Jönköpings län för att inspirera och lyfta goda exempel.

KOMMENTAR TILL GENOMFÖRANDE

Det är viktigt att inkludera barn och unga samt personal i berörda verksamheter i arbetet med att skapa hälsofrämjande utomhusmiljöer.

Ansvariga aktörer

a-b) Kommunerna*

c) Länsstyrelsen och Region Jönköpings län (folkhälsa)

Effekt och uppföljning

Hälsofrämjande insatser i barns skolmiljöer kan ge en ökad fysisk aktivitet, möjlighet till nedvarvning och ett ökat intresse för miljö- och hållbarhetsfrågor.

Kommunerna själva följer tillsammans upp med utvalda förskolor och skolor vilken effekt och upplevda förändringar genomförda åtgärder har fått på utomhusmiljön och barnens hälsa.

G: Kommunen har genomfört metoden på valda förskolor och skolor, tillsammans med barn och personal.

H: Kommunerna har påbörjat arbetet med metoden på minst en förskola eller skola tillsammans med barn och personal.

Temadag/seminarium har anordnats av Länsstyrelsen och Region Jönköpings län.

P: Kommunerna har valt ut förskolor och/eller skolor att arbeta med.

E: Ej påbörjad

VILKA MÅL BIDRAR ÅTGÄRDEN TILL?

Miljö kvalitetsmål: God bebyggd miljö

Agenda 2030: mål 3: God hälsa och välbefinnande, mål 10 Minskad ojämlikhet, mål 11: Hållbara städer och samhällen, mål 15 Ekosystem och biologisk mångfald.

Kostnad och finansiering

Inom befintlig ram.

11. Etablera platser för tätortsnära odling

Syfte och mål

Syftet med åtgärden är öka att kunskapen, medvetenheten om odling och produktionen av lokal mat samt stärka andra lokala ekosystemtjänster.

Bakgrund

Den tätortsnära odlingen bidrar till att öka kunskapen om odling, lokal produktion av mat. Den bidrar också med flera positiva aspekter på annat sätt, både för människors hälsa och för miljön.

Odling i städer och tätorter möjliggör en samverkan med social hållbarhet. Odling av grönsaker i tätorter och städer leder till en bättre folkhälsa genom grönare miljöer²³ och bidrar med flera ekosystemtjänster.

Genomförande

Aktörerna ska genomföra insatser och aktiviteter för att etablera fler platser för tätortsnära odling. Nedan listas exempel på insatser och aktiviteter. Det som genomförs inom programperioden kan vara något/några av exemplen nedan eller andra insatser och aktiviteter som ger motsvarande effekt.

Exempel på insatser och aktiviteter

Förbereda	Underlätta	Utveckla
Sprida kunskap om möjligheterna i dialog med kommuner och civilsamhälle	Säkerställa att det finns tillgång till vatten, redskap och maskiner på erbjudna platser	Erbjuda möjlighet till kompetensutveckling eller gemensamt lärande till de som bedriver odling
Inventera lämpliga platser för odling i städer och tätorter	Tillhandahåll checklistor med praktiska tips för att komma igång	Ordna kunskapshöjande insatser som riktar sig till allmänhet, föreningar och näringsliv
Erbjuda utsedda platser till enskilda, föreningar eller företag som vill bedriva odling	Utse en kontaktperson som kan svara på frågor	Gemensam marknadsföring på en särskild dag eller ett nationellt event som skapar intresse kring frågan.
Kommunicera till allmänheten, föreningar och lokalt näringsliv att möjligheter finns att odla på utsedda platser	Använd gemensamt kampanjmateriale som belyser de många positiva aspekterna som finns med odling i städer och tätorter	Hitta möjligheter för att sälja överskottet eller nyttja i den offentliga verksamheten

KOMMENTAR TILL GENOMFÖRANDE

Det är positivt om genomförandet i respektive kommun sker i samverkan med kommunala bostadsbolag, föreningar, naturbruksgymnasium privata markägare och jordbruksföretag samt Länsstyrelsen.

²³ Regional Livsmedelstrategi för Jönköpings län

Miljöeffekt och uppföljning

G: Att merparten av kommunerna har avsatt mark till stadsodling samt genomfört minst två insatser enligt exemplen ovan eller som har motsvarande effekt, som leder till att underlätta och utveckla tätortsnära odling.

H: Minst två insatser för att främja tätortsnära odling är i genomförda.

P: Planering för minst två insatser för att främja tätortsnära odling är igång.

E: Ej påbörjad

Ansvariga aktörer

Kommunerna, bostadsbolag

VILKA MÅL BIDRAR ÅTGÄRDEN TILL?

Miljö kvalitetsmål: God bebyggd miljö

Agenda 2030: mål 3: God hälsa och välbefinnande, mål 10 Minskad ojämlikhet, mål 11: Hållbara städer och samhällen, mål 15 Ekosystem och biologisk mångfald.

Kostnad och finansiering

LONA-medel kan delfinansiera en uppstart av åtgärden.

12. Öka kunskap om småskalig vedeldning i områden där det förekommer

Syfte och mål

Syftet är att öka kunskapen om hur man eldar rätt. Målet är att minska halterna av skadliga luftföroreningar i bostadsområden i länet.

Bakgrund

Vedeldning är en av de största källorna till hälsofarliga luftföroreningar i Sverige. Utsläppen från eldningen beräknas bidra till att 1000 personer om året dör i förtid. Sot från vedeldning har också en klimatpåverkan. Utsläppen sker ofta i tätorter i direkt anslutning till boendemiljön, vilket gör att även i de fall där utsläppen är låga kan exponeringen bli relativt hög.

Det är därför viktigt att elda på ett sådant sätt att utsläppen blir så låga som möjligt. Det finns nationellt framtaget informationsmaterial²⁴ som kan användas.

Den som eldar med ved eller andra bränslen har själv ansvar för att minska utsläpp av luftföroreningar och andra störningar för omgivningen så långt det inte är orimligt. Samtidigt är det kommunen som ansvarar för den lokala luftkvaliteten.

Den regionala barnmiljöhälsoenkäten visar att en större andel barn utsätts och besväras av vedeldningsrök i länet än i landet som helhet.²⁵

Genomförande

- a) Kommunen identifierar de bostadsområden där småskalig vedeldning är vanligt förekommande och där det finns en risk för att flera exponeras.
- b) Kommunen ska under programperioden minst en gång informera om hur man eldar rätt, till boende i de prioriterade områdena. Informationsmaterial finns framtaget.

Ansvariga aktörer

Kommunerna

²⁴ [Vedeldning \(naturvardsverket.se\)](https://naturvardsverket.se)

²⁵ [Region Östergötland - Regional barnmiljöhälsoenkät 2021 \(regionostergotland.se\)](https://regionostergotland.se)

Effekt och uppföljning

Genom enkla metoder kan de hälsoskadliga luftföroreningarna från vedeldning minska och därmed förbättras den lokala luftkvaliteten.

G: Informationsmaterialet är utskickat till prioriterade bostadsområden.

H: Prioriterade bostadsområden är identifierade.

P: Arbetet med att identifiera prioriterade områden är påbörjad.

E: Ej påbörjad.

VILKA MÅL BIDRAR ÅTGÄRDEN TILL?

Miljö kvalitetsmål: Frisk luft, God bebyggd miljö

Agenda 2030: mål 3 God hälsa och välbefinnande, mål 11 Hållbara städer och samhällen, mål 13 Bekämpa klimatförändringarna

Kostnad och finansiering

Kostnad för utskick och spridning av informationsmaterial <100 000 kr.

13. Främja fysisk aktivitet i städer och samhällen

Syfte och mål

Syftet är att underlätta och uppmuntra till ökad fysisk aktivitet bland befolkningen i Jönköpings län. Målet är att främja fysisk aktivitet på samhällsnivå genom effektiva insatser för ökad fysisk aktivitet bland befolkningen i Jönköpings län.

Bakgrund

Sättet på vilket städer och samhällen planeras och utformas påverkar många av våra medvetna och omedvetna beteenden. Internationell forskning visar att personer som bor i områden som underlättar fysisk aktivitet är betydligt mer aktiva än de som bor i områden som inte stödjer fysisk aktivitet på samma sätt. Exempel på inslag som bidrar till hälsofrämjande miljöer är: närhet till parker och grönområden, närhet till service som butiker, skolor, fritidsaktiviteter och arbetsplatser, samt attraktiv och tillgänglig infrastruktur för gång, cykel och kollektivtrafik. Dessa insatser främjar både hälsan och miljön. Att främja aktiva transporter till och från olika platser är ett praktiskt och hållbart sätt att öka den dagliga fysiska aktiviteten för många människor.

Genomförande

Kommunerna i länet åtar sig att främja fysisk aktivitet i städer och samhällen genom minst två av nedanstående insatser eller andra insatser som ger motsvarande effekt.

- Främja aktiva transporter, det vill säga möjligheten att gå eller cykla till och från skolan.
- Främja aktiva transporter, det vill säga möjligheten till att gå eller cykla till och från arbetsplatsen.
- Planera för säkra gång- och cykelvägar så att det är enkelt för invånarna att ta sig till grönområden och andra områden för fysisk aktivitet.
- Utveckla gröna, tillgängliga och trygga lekmiljöer för barn och unga. Exempel kan vara lekplatser, skolgårdar, längs gångstråk eller i parker.
- Utveckla gröna, tillgängliga och trygga uterum och aktivitetsytor för social samvaro, fysisk aktivitet och hälsosamt åldrande.

KOMMENTAR TILL GENOMFÖRANDET

Åtgärden bidrar till flera olika miljömål och delar av åtgärden har synergier med åtgärd fem Fossilfri arbetspendling, åtgärd sju Ökat samarbete i samhällsplaneringen och åtgärd nio Trygga och sammanhängande vägar för cykel i Åtgärdsprogram Minskad klimatpåverkan 2021-2025.

I samband med planering av insatser är det angeläget att ha dialog med invånare i respektive område, med såväl barn och unga som med vuxna. Det är också positivt att samverka med föreningar och företag i kommunen.

Vid planering och genomförande bör hänsyn tas till tillgänglighet och möjlighet till fysisk aktivitet för personer med funktionsnedsättningar.

Ansvariga aktörer

Kommunerna

Effekt och uppföljning

Insatser som bidrar till ökad fysisk aktivitet leder både till förbättrad hälsa och till minskad miljöpåverkan från biltrafik.

G: Minst två punkter (eller motsvarande) under genomförandet är genomförd.

H: Någon av punkterna (eller motsvarande) under genomförandet är påbörjad.

P: Beslut har tagits inom kommunen att påbörja arbetet med en eller flera av punkterna under genomförandet (eller motsvarande).

E: Ej påbörjad.

VILKA MÅL BIDRAR ÅTGÄRDEN TILL?

Miljö kvalitetsmål: Frisk luft, God bebyggd miljö, Begränsad klimatpåverkan

Agenda 2030: mål 3 God hälsa och välbefinnande, mål 10 Minskad ojämlikhet, mål 11 Hållbara städer och samhällen, mål 13 Bekämpa klimatförändringarna, mål 15 Ekosystem och biologisk mångfald

Kostnad och finansiering

Beror på vilka insatser som görs.

Fokusområde: Hållbara städer och samhällen

MILJÖKVALITETSMÅL:

God bebyggd miljö

GLOBALA MÅL FÖR HÅLLBAR UTVECKLING I AGENDA 2030:

För att skapa en hållbar samhällsplanering behöver den fysiska miljön planeras och utvecklas för att bevara ekosystemtjänster med hjälp av grön- och vattenytor, samt kulturmiljöer, minska miljöpåverkan samt skapa hälsosamma och inkluderande livsmiljöer. Samhällena behöver också vara motståndskraftiga och anpassade för att hantera klimatförändringar.

Vår bebyggda miljö ska fylla människors och samhällets behov, erbjuda bra livsmiljöer och bidra till en hållbar utveckling. Hur vi bor och lever påverkar miljön på många sätt, exempelvis när vi värmer våra bostäder, reser till arbete och fritidsaktiviteter eller sorterar vårt avfall.

I dagens samhälle har många kulturmiljöer förlorat sina ursprungliga funktioner och kan ses som ett hinder för exploatering och en rationell markanvändning. Dessa miljöer riskerar att rivras, förfalla eller växa igen utan skötsel eller hänsyn till dess kulturhistoriska värden.

Det behövs tydliga politiska avvägningar och ställningstagande för att minimera konflikterna och skapa en god livsmiljö för människor. Insatser behövs för att förbättra förutsättningarna att planera för en mer hållbar byggd miljö. Med stärkandet av den strategiska och fysiska planeringen och kopplingen till genomförande och uppföljning blir det lättare att styra mot en hållbar samhällsutveckling.

14. Etablera attraktiva allmänna platser för unga

Syfte och mål

Syftet är att skapa trygga och trivsamma sociala utrymmen i offentliga miljöer för unga.

Bakgrund

En viktig del i samhällsplaneringen är att ungdomar har tillgång till olika miljöer och möjligheter att vistas i dem. ”Bra utemiljöer” för ungdomar behövs och en stor utmaning är hur ungdomar ska få chans till olika vardagliga former för socialt utrymme på allmänna platser och gröna ytor. Det innebär att särskild uppmärksamhet måste ägnas de stråk och platser som finns i ungdomars nära omgivningar kring bostäder, skola och miljöer där ungdomar spenderar mycket tid.

Genomförande

Det första steget är att genom olika dialoger med målgruppen, och andra berörda aktörer, ta fram underlag det vill säga vad unga själva vill och önskar för platser. Nästa steg är att förverkliga underlaget, utifrån lokala förutsättningar, till bra utemiljöer för unga.

Åtgärden genomförs genom följande steg:

- a) Genomföra målgruppsdialog med unga och andra berörda aktörer i aktuellt område.
- b) Återkoppla resultatet från målgruppsdialogen med personerna som deltog i dialogen.
- c) Ta fram en plan för insatser som ska genomföras, baserat på resultat från målgruppsdialogen. Planen förankras med personer som deltog i dialogen samt övriga berörda aktörer/personer.
- d) Genomföra insatser enligt planen och med utgångspunkt i målgruppsdialog. Insatserna förankras med personer som deltog i dialogen samt övriga berörda aktörer/personer.

KOMMENTAR TILL GENOMFÖRANDE

Vilka områden som är mest angelägna att prioritera avgörs av respektive kommun eftersom behov och förutsättningar skiljer sig åt.

Inför målgruppsdialoger kan Region Jönköpings län (eller annan lämplig regional aktör) vid behov bistå med att samla in information via förslagsvis enkät/fokusgruppsintervjuer med unga i syfte att inhämta ungas behov och vad de önskar för sorts utemiljöer och sociala platser.

Vid genomförande av dialogtillfällen är det viktigt att ta hänsyn till sammansättningen av de tilltänkta representanterna för målgruppen. Det är angeläget att olika grupper finns representerade, så som olika åldrar, kön, etnicitet, socioekonomisk bakgrund och funktionsförmåga.

Ansvariga aktörer

Kommunerna* i samverkan med Region Jönköpings län (eller annan lämplig regional aktör)

Effekt och uppföljning

G: Minst en insats är genomförd med utgångspunkt i målgruppsdialogen.

H: Minst en målgruppsdialog är genomförd och en plan för insatser är framtagen.

P: Minst en målgruppsdialog är planerad.

E: Ej påbörjad

VILKA MÅL BIDRAR ÅTGÄRDEN TILL?

Miljö kvalitetsmål: God bebyggd miljö

Agenda 2030: mål 3 God hälsa och välbefinnande, mål 5 Jämställdhet, mål 10 Minskad ojämlikhet, mål 11 Hållbara städer och samhällen, mål 15 Ekosystem och biologisk mångfald

Kostnad och finansiering

Kostnaden beror på vilka insatser som kommer genomföras.

15. Underlätta för att integrera social hållbarhet i fysisk planering

Syfte och mål

Syftet med åtgärden är att vidareutveckla projektet Social hållbarhet i fysisk planering, genom att Länsstyrelsen tillsammans med en eller flera kommuner väljer ut och tillämpar en metod för att integrera social hållbarhet i översiktsplaneringen.

Bakgrund

För många planeringsaktörer är det otydligt vad social hållbarhet i fysisk planering och stadsutveckling verkligen innebär. Det finns en rad olika verktyg och metoder för att arbeta med perspektivet, men social hållbarhet har trots detta svårt att få tydligt genomslag i samhällsbyggnadsprocesserna. Samhällsbyggnadsenheten på Länsstyrelsen i Jönköpings län påbörjade därför under år 2021 ett projekt med inriktning mot social hållbarhet i fysisk planering och stadsutveckling för att lyfta de sociala värdena i samhällsbyggnadsprocessen. Inom ramen för projektet har Länsstyrelsen utvecklat arbetet med social hållbarhet såväl internt på myndigheten som externt tillsammans med länets kommuner.

Genomförande

Åtgärden genomförs stegvis genom de punkter som listas nedan.

- a) Länsstyrelsen inventerar tillämpbara metoder/verktyg för att implementera social hållbarhet i översiktsplaneringen.
- b) Länsstyrelsen väljer tillsammans med en eller flera kommuner i länet ut en metod/ett verktyg att arbeta med.
- c) Länsstyrelsen stöttar kommunerna i att börja implementera metoden i ett eller flera skeden av översiktsplaneringen.

Ansvariga aktörer

Länsstyrelsen

Effekt och uppföljning

Åtgärden kan på sikt leda till att stärka de sociala hållbarhetsperspektiven i den fysiska planeringen.

Åtgärden följs upp genom en utvärdering av hur tillämpningen av metoden/verktyget fungerat i arbetet med översiktsplaneringen. Utvärderingen genomförs av Länsstyrelsen och kommunen/kommunerna.

G: Metoden/verktyget har implementerats i arbetet och en utvärdering är genomförd.

H: Länsstyrelsen har i dialog med kommunerna bestämt metod att arbeta vidare med.

P: Länsstyrelsen har inventerat relevanta metoder/verktyg.

E: Ej påbörjad.

VILKA MÅL BIDRAR ÅTGÄRDEN TILL?

Miljö kvalitetsmål: God bebyggd miljö

Agenda 2030: mål 3 Hälsa och välbefinnande, mål 5 Jämställdhet, mål 10 Minskad ojämlikhet, mål 11 Hållbara städer och samhällen

Kostnad och finansiering

Lönekostnader utifrån behov och omfattning.

16. Etablera kulturmiljösamverkan Jönköpings län

Syfte och mål

Åtgärden syftar till att främja kunskapsutbyte och samverkan i kulturmiljöarbetet mellan länets kommuner. Målsättningen är att samtliga kommuner ska delta aktivt i arbetet.

Bakgrund

Kommunerna har ett centralt ansvar för att kulturmiljöer ska tillvaratas, främjas och utvecklas i plan- och byggprocessen. Länsstyrelsen har ett vägledande ansvar i planprocessen och ansvar som prövningsinstans i bygglovsprocessen. Detta ställer stora krav på kommunernas och länsstyrelsens kunskap och kompetens i agerandet, inte bara i förhållande till kulturmiljöns värden utan också i relation till andra samhällsintressen, förlopp och förändringsprocesser. Samtidigt är de statliga resurserna för kulturmiljöarbete begränsade och många kommuner har svårt att avsätta resurser för kulturmiljöarbetet till exempel för att ta fram kulturmiljöunderlag och att säkerställa tillgång till antikvarisk kompetens i den egna verksamheten. Detta ställer ökade krav på samverkan och kunskapsutbyte mellan länets kommuner samt mellan länsstyrelsen och kommunerna. Kulturmiljösamverkan Jönköpings län utgör ett viktigt komplement till andra mötes- och samverkansformer mellan länsstyrelsen och länets kommuner.

Genomförande

Länsstyrelsen och länets kommuner genomför årligen under programperioden ett antal samverkansmöten om kulturmiljöfrågor. Mötena riktar sig i första hand till tjänstepersoner med ansvar för kulturmiljöfrågor i samhällsplanering, stadsbyggnad och kulturverksamhet. Särskilda möten ordnas för politiker inom berörda nämnder vid behov och efter önskemål.

- a) Länsstyrelsen och länets kommuner genomför årligen fyra samverkansmöten.
- b) Samtliga kommuner medverkar med minst en representant vid minst två möten per år.

Ansvariga aktörer

Länsstyrelsen i Jönköpings län och länets kommuner i samverkan.

Effekt och uppföljning

Åtgärden bidrar till ökat kunskapsutbyte om metoder, arbetssätt och perspektiv angående kulturmiljöfrågornas hantering i plan- och byggprocessen. Samverkan ger, genom kunskapsutbyte, förutsättningar för en mer effektiv hantering av kommunala resurser och behov i plan- och byggprocessen och ökar förutsättningarna för att tillvarata kulturmiljövärdet.

G: Samtliga kommuner medverkar tillsammans med Länsstyrelsen i minst två samverkansmöten per år.

H: Minst hälften av kommunerna medverkar tillsammans med Länsstyrelsen i samverkansmöten i minst två samverkansmöten per år.

P: Ett antal kommuner har genomfört samverkansmöten tillsammans med Länsstyrelsen.

E: Ej påbörjad.

VILKA MÅL BIDRAR ÅTGÄRDEN TILL?

Miljö kvalitetsmål: God bebyggd miljö, Ett rikt odlingslandskap och Levande sjöar och vattendrag.

Agenda 2030: mål 11 Hållbara städer och samhällen

Kostnad och finansiering

Uppskattningsvis under 50 000 kronor.

17. Upprätta regionala etappmål för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

Syfte och mål

Åtgärden syftar till att tydliggöra styrningen mot en hållbar utveckling inom miljömålet God bebyggd miljö. Målsättningen är att länets kommuner ska ha nått ett individuellt etappmål inom 2030.

Bakgrund

De nationella kulturmiljömålen överbryggas av de nationella miljö kvalitetsmålen och de kulturpolitiska målen. Kulturmiljömålen avser i första hand statlig verksamhet men även kommuner och näringsliv uppmanas arbeta för att nå målen. Länsstyrelserna har möjlighet att utveckla de regionala förutsättningarna för styrning och uppföljning av kulturmiljömålen. Etablering av regionala indikatorer och etappmål för kulturmiljöns värden är en av flera åtgärder i det regionala arbetet med de nationella kulturmiljömålen.

Etappmål för god bebyggd miljö har tidigare funnits på nationell nivå inom miljömålet God bebyggd miljö. Etappmål för skyddad bebyggelse gör det möjligt för en kommun att planera och genomföra arbetet med kunskapsunderlag.

Värdering, inventering och skydd ger viktiga förutsättningar för att kunna värna, tillvarata och utveckla såväl allmänna kulturmiljövärden som det särskilt värdefulla. Ett begränsat urval av den historiskt värdefulla bebyggelsen skyddas i form av byggnadsminnen. En stor del av den värdefulla bebyggelsen och allmänna kulturmiljövärden hävdas genom planbestämmelser i detaljplan och områdesbestämmelser. Även politiskt antagna kulturmiljöprogram fungerar som skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

Genomförande

Etappmålet ska vara uppnått till år 2030. Målet är att

- 75 procent av kommunens totala bebyggelse ska vara värderad. Att bebyggelse är värderad innebär att den varit föremål för en övergripande bedömning av kulturmiljövärdet i ett område. Värdering kan samordnas med områdesvis kulturhistorisk karaktärisering och beskrivning.
- 25 procent av kommunens totala bebyggelse är inventerad avseende allmänna och särskilda bebyggelsevärden. Inventering avser i detta sammanhang en registrering av bebyggelsevärden som ligger till grund för bedömning av högre allmänt bebyggelsevärde eller särskilt värdefull bebyggelse.
- Fem procent av den totala bebyggelsen ska vara skyddad genom detaljplan, områdesbestämmelser eller genom utpekande i politiskt antaget planeringsunderlag för kulturmiljövärden eller motsvarande. Åtgärden avser del av etappmålet under programperioden.

Genomförandet omfattar tre steg:

- a) Kommunen kartlägger omfattningen av värderingar, inventeringar och skydd samt fastställer nivåer för individuellt delmål inom programperioden.
Länsstyrelsen tar fram vägledning för regionala etappmål och genomför utbildning med länets kommuner i syfte att stödja kommunerna i arbetet med etappmålen.
- b) Kommunen inventerar bebyggelse in enlighet med individuellt etappmål.
- c) Kommunen tar fram beskrivningar samt erforderliga skydd för att nå det individuella delmålet under programperioden.

Ansvariga aktörer

Länets kommuner ansvarar för att genomföra kartläggning av inventerad bebyggelse, fastställande av samt inventering, värdering och införande av skydd enligt individuell målsättning.

Länsstyrelsen i Jönköpings län tar fram vägledning och tar initiativ till utbildning för länet kommuner. Länsstyrelsen lämnar bidrag till framtagandet av kulturmiljöunderlag och har utvecklat en metod för översiktlig bebyggelsekaraktärisering.

Effekt och uppföljning

Åtgärden kommer bidra till att ge länets kommuner bättre förutsättningar för att tillvarata kulturmiljövärden i plan- och byggprocessen. Bättre förutsättningar för att tillvarata kulturmiljöns värden i samhällsplaneringen kommer bidra till minskade konflikter i förhållande till andra samhälls- och miljöintressen.

G: Kommunens bebyggelse är inventerad, värderad och skyddad i enlighet med kommunens individuella mål för programperioden.

H: Kommunens bebyggelse är inventerad i enlighet med kommunens individuella mål.

P: Länsstyrelsen har tagit fram och erbjudit vägledning i arbetet med att fastställa etappmål för perioden. Kommunen har kartlagt andelen inventerad, värderad och skyddad bebyggelse samt fastställt individuellt mål under programperioden.

E: Kommunen har inte kartlagt andelen inventerad, värderad och skyddad bebyggelse.

VILKA MÅL BIDRAR ÅTGÄRDEN TILL?

Miljö kvalitetsmål: God bebyggd miljö, Ett rikt odlingslandskap och Levande sjöar och vattendrag.

Agenda 2030: mål 11 Hållbara städer och samhällen

Kostnad och finansiering

Kostnaden är beroende av genomförandegraden. Åtgärden som helhet kan innebära en kostnad upp emot 100 000 kronor. Kostnaden kan fördelas över flera år och åtgärden kan samordnas med andra åtgärder inom kulturmiljöområdet i åtgärdsprogrammet.

18. Aktualisera underlag för kulturmiljövärden

Syfte och mål

Tillgodose kommunens behov av aktuella kulturmiljöunderlag i plan- och byggprocessen. Målet är att kommunen ska ha ett planeringsunderlag som ger ett generellt stöd för hanteringen av all bebyggelse i kommun samt ett specifikt stöd för ett prioriterat urval av särskilt värdefull bebyggelse.

Bakgrund

Kulturmiljö är en väsentlig komponent i såväl en god vardagsmiljö och för besöksmål, rekreation och friluftsliv. Kunskapsunderlag om kulturmiljö kan också vara viktiga källor till den lokala historien både för en intresserad allmänhet och för föreningslivet.

Inventeringar och karaktäriseringar har i flera fall en lång hållbarhet samtidigt som nya kulturmiljövärden tillkommer över tid. Underlaget behöver också vara knutet till beslut rörande aktuell planering och utvecklingsbehov i kommunen. Begränsade resurser gör det också nödvändigt att prioritera vilka delar av underlaget som kan utvecklas. I länet finns stora skillnader i fråga om innehåll och aktualitet. Ett flertal kommuner har i samband med översiktsplanen konstaterat att det finns behov av att ta fram ett nytt kunskapsunderlag. Vid sidan av värden kopplade till enskilda byggnader bör ett kommunalt kulturmiljöunderlag även ge generell vägledning kring hur den byggda miljön ska värderas och ge förutsättningar för skydd, hänsynstagande och anpassning i samband med förändring.

För att motsvara behovet bör ett kulturmiljöunderlag ta upp särskilt värdefulla byggnader, för kommunen karaktäristiska byggnadstyper och byggnadsstilar, bebyggelse- och områdeskaraktär samt ge stöd vid gestaltning och förändring. Kulturmiljöunderlag kan också innehålla ställningstagande som förtydligar och utvecklar tidigare ställningstagande i till exempel översiktsplan och detaljplan.

Genomförande

Åtgärden genomförs i tre steg.

- a) Behovsbedömning. Kommunen genomför en behovsbedömning i syfte att identifiera vilka delar av kommunen som är i behov av komplettering samt vilken inriktning underlaget bör ha.
- b) Komplettering. Kommunen genomför tematiska eller geografiska kompletteringar av kunskapsunderlag, till exempel bebyggelseinventering, karaktärisering, åtgärdsprogram eller gestaltungsprogram.
- c) Aktualisering. Det sammantagna underlaget antas av kommunen.

Ansvariga aktörer

Kommunerna*, Länsstyrelsen.

Länsstyrelsen har en vägledande och stödjande roll i förhållande till kommunernas hantering av kulturmiljövärden i plan- och byggprocessen. Länsstyrelsen i Jönköpings län lämnar bidrag till framtagandet av kulturmiljöunderlag och har utvecklat en metod för översiktlig bebyggelsekaraktärisering.

Effekt och uppföljning

Åtgärden kommer bidra till att ge länets kommuner bättre förutsättningar för att tillvarata kulturmiljövärden i plan- och byggprocessen. Bättre förutsättningar för att tillvarata kulturmiljöns värden i samhällsplaneringen kommer bidra till minskade konflikter i förhållande till andra samhälls- och miljöintressen.

G: Kommunen har ett aktualiserat kulturmiljöunderlag som är politiskt antaget.

H: Kommunen har tagit fram kompletterande kunskapsunderlag i syfte att utveckla det egna kunskapsunderlaget.

P: Behovsbedömning genomförd.

E: Ej påbörjad.

VILKA MÅL BIDRAR ÅTGÄRDEN TILL?

Miljö kvalitetsmål: God bebyggd miljö, Ett rikt odlingslandskap och Levande sjöar och vattendrag.

Agenda 2030: mål 11 Hållbara städer och samhällen

Arbetet med kunskapsunderlag för kulturmiljövården är också av betydelse för de arkitekturpolitiska målen.

Kostnad och finansiering

Under 100 000 kronor för respektive kommun. Ett kulturmiljöprogram kostar beroende på omfattning och inriktning uppskattningsvis 500 000 till 1 000 000 kronor. Åtgärden är utformad så att den ska gå att genomföra i omgångar och anpassas efter behov och tillgängliga resurser. Åtgärden kan också genomföras i omgångar och fördelas över flera år. Åtgärden kan samordnas med andra åtgärder inom kulturmiljöområdet i åtgärdsprogrammet.

Länsstyrelsen i Jönköpings län lämnar bidrag för kulturskapsunderlag angående kulturmiljövården och har utvecklat en metod för övergripande bebyggelseinventering.

19. Skydda särskilt värdefull kulturmiljö

Syfte och mål

Åtgärden syftar till att förtydliga förutsättningarna för att tillvarata kulturmiljöns värden i plan- och byggprocessen. Målet är att länsstyrelsen samt länets kommuner ska ha fastställt samt avgränsat särskilt värdefulla kulturmiljöer i GIS-data.

Bakgrund

Tillvaratagandet av allmänna intressen och dess integrering i olika planeringsprocesser är av stor betydelse för en hållbar landskaps- och bebyggelseutveckling. Värdefulla kulturmiljöer kopplade till områden och mark i övrigt ska, vid sidan av riksintressen, så långt som möjligt skyddas mot påtaglig skada och tillvaratas i planerings- och förändringsprocesser. Här avses inte enbart bebyggelse utan även värdefulla landskap som inte utgör riksintresseanspråk. Länsstyrelsen och kommunerna har möjlighet att peka ut sådana områden och Länsstyrelsen har till uppgift att redovisa statliga anspråk och att tillhandahålla planeringsunderlag. Kommunerna kan också redovisa hur sådana kulturmiljövärden ska hanteras i översiktsplanen.

GIS utgör idag ett centralt redskap både för förmedling och analys.

Genomförande

- a) Kommunerna och länsstyrelserna reviderar, kompletterar och fastställer utpekade värdefulla områden för kulturmiljövården.
- b) Värdefulla områden för kulturmiljövården digitaliseras.
- c) Värdefulla områden för kulturmiljövården redovisas och görs tillgängligt i Länsstyrelsens webb-GIS.

Ansvariga aktörer

Kommunerna, Länsstyrelsen.

Effekt och uppföljning

Åtgärden kommer ge förutsättningar för en mer effektiv hantering av kulturmiljöinformation i till exempel plan- och byggprocessen och motsvarande. Digitalisering och en mer enhetlig presentation av data kommer också underlätta förmedling av kulturmiljövården samt att utveckla olika användningsområden, till exempel för friluftsliv och rekreation.

G: Länsstyrelsen och kommunerna har fastställt värdefulla områden för kulturmiljövården. Fastställda områden har digitaliserats. Länsstyrelsen har tillgängliggjort data via webb-GIS.

H: Länsstyrelsen och kommunerna har fastställt värdefulla områden för kulturmiljövården. Fastställda områden har digitaliserats.

P: Länsstyrelsen och kommunerna har fastställt värdefulla områden för kulturmiljövården.

E: Ej påbörjad.

VILKA MÅL BIDRAR ÅTGÄRDEN TILL?

Miljö kvalitetsmål: God bebyggd miljö, Ett rikt odlingslandskap och Levande sjöar och vattendrag.

Agenda 2030: mål 11 Hållbara städer och samhällen

Kostnad och finansiering

Uppskattningsvis under 50 000 kronor.

Bilagor

- Bilaga 1: Åtaganden per aktör
- Bilaga 2: Åtgärder listade efter aktör
- Bilaga 3: Nuläge och analys Hälsans miljömål- Underlag för prioriterade områden i åtgärdsprogram Hälsans miljömål.

Bilaga 1: Åtaganden per åtgärd

Giftrfri miljö

Nummer	Åtgärdsnamn	Ansvarig aktör
1	Öka kunskapen om handlingsplaner för förorenade områden	Länsstyrelsen, kommunerna
2	Inventera och riskklassa förorenade områden	Länsstyrelsen, kommunerna
3	Genomföra undersökningar av potentiellt förorenade områden	Länsstyrelsen, kommunerna
4	Arbeta med efterbehandlingsåtgärder av förorenade områden	Länsstyrelsen, kommunerna
5	Fasa ut farliga kemikalier	Länsstyrelsen, kommunerna
6	Bilda regional samverkansgrupp kemikalier	Länsstyrelsen, Kommunerna
7	Minimera mängden kemiska produkter i den egna verksamheten	Kommuner, Region Jönköpings län, Länsstyrelsen

Hållbar konsumtion och produktion

Nummer	Åtgärdsnamn	Ansvarig aktör
8	Ställa kemikaliekrav i upphandling	Kommuner, Region Jönköpings län
9	Minska avfallsmängderna och främja cirkularitet	Samtliga aktörer

Hållbar konsumtion och produktion

Nummer	Åtgärdsnamn	Ansvarig aktör
10	Etablera hälsofrämjande utomhusmiljöer på förskole- och skolgårdar	Länsstyrelsen, Kommunerna*, Region Jönköpings län
11	Etablera platser för tätortsnära odling	Kommunerna
12	Öka kunskap om småskalig vedeldning i områden där det förekommer	Kommunerna
13	Främja fysisk aktivitet i städer och samhällen	Kommunerna

Hållbara städer och samhällen

Nummer	Åtgärdsnamn	Ansvarig aktör
14	Etablera attraktiva allmänna platser för unga	Kommunerna
15	Underlätta för att integrera social hållbarhet i fysisk planering	Länsstyrelsen
16	Etablera kulturmiljösamverkan Jönköpings län	Länsstyrelsen, kommunerna
17	Upprätta regionala etappmål för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse	Länsstyrelsen, kommunerna
18	Aktualisera underlag för kulturmiljövärden	Kommunerna*, Länsstyrelsen
19	Skydda särskilt värdefull kulturmiljö	Kommunerna, Länsstyrelsen

Bilaga 2. Åtgärder listade efter aktör

Bilaga 3. Nuläge och analys Hälsans miljömål-
Underlag för prioriterade områden i åtgärdspro-
gram Hälsans miljömål.

Länsstyrelsen
i Jönköpings län